

# Směrnice UNHCR pro určování nejlepšího zájmu dítěte

Český překlad byl zajištěn díky finanční podpoře Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Children's High Level Group a pražské kanceláře UNHCR.



# **Směrnice UNHCR pro určování nejlepšího zájmu dítěte**

**květen 2008**

## Poděkování

Tato Směrnice využila podklady a odborné znalosti mnoha kolegů v terénu, jakož i doporučení mezinárodních vládních i nevládních organizací, zejména UNICEFu, Mezinárodního výboru Červeného kříže, Výboru pro práva dítěte OSN, Mezinárodního záchranného výboru, Stálého výboru Haagské konference mezinárodního práva soukromého, organizace Save the Children a Luteránské přistěhovalecké a uprchlické služby. UNHCR si těchto hodnotných příspěvků a aktivní spolupráce všech kolegů na ústředí i v terénu nesmírně cení.

© 2008 Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky

Všechna práva vyhrazena. Rozmnožování a překlady jsou povoleny za podmínky, že UNHCR je uvedeno jako zdroj.

Pro získání dalších informací či výtisků laskavě kontaktujte:  
Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky

Office of the United Nations High Commissioner for Refugees  
Community Development, Gender Equality & Children Section  
Division of International Protection Services  
Case Postale 2500  
1211 Ženeva, Švýcarsko

### *Fotografie*

*Obálka:* Uprchlíká afghánská dítě se při návratu z Pákistánu dívá z okna autobusu v uprchlickém středisku Puli Charki.

*UNHCR/ N. Behring-Chisholm.*

*Kapitola 1:* Mladá Afghánka, která se narodila v exilu v Pákistánu a nyní se vrací domů, se usmívá do fotoaparátu ve státě financovaném městysu Sheikh Mesri na okraji Jalalabadu.

*UNHCR/ M. Maguire.*

*Kapitola 2:* Uprchlíci bez doprovodu ze súdánského Dárfúru.

*UNHCR/ H. Caux.*

*Kapitola 3:* Uprchlíká dívka z Čečny v polském přijímacím středisku.

*UNHCR/ B. Szandelszky.*

*Přílohy:* Chlapec indického původu ze Srí Lanky vykukuje z okna svého domu ve Strapthspey na Srí Lance.

*UNHCR/ G. Amarasinghe.*

*Výtvarná spolupráce:* Francesca Vigagni.

## Předmluva

Zásada nejlepšího zájmu dítěte je předmětem pečlivého posuzování v akademických, operačních i dalších kruzích. Právní dokumenty o ochraně dětí, včetně těch, které přijal Výkonný výbor UNHCR ve vztahu k dětem, jež jsou předmětem zájmu Úřadu, se o této zásadě systematicky zmiňují. Nicméně otázka, jak tuto zásadu uplatňovat v praxi, je dosud problematická jak pro UNHCR, tak pro jeho partnerské organizace, neboť pro uvádění zásady nejlepšího zájmu do praxe existují jen velice omezené pokyny. Cílem této Směrnice je tudíž pomoci tento nedostatek odstranit.

Směrnice krom jiného popisuje formální mechanismus pro určování nejlepšího zájmu dítěte. Systémy pro určování nejlepšího zájmu by ovšem neměly být do praxe uváděny izolovaně, nýbrž v součinnosti s ostatními opatřeními na ochranu dětí, jež spadají do mandátu UNHCR. Tento mechanismus je tudíž vytvořen jako součást komplexního systému ochrany dětí.

Konečná verze této Směrnice vznikla po dvouletém období, během něhož se v terénu testovala provizorní verze vydaná v květnu 2006. Rád bych vyjádřil svůj dík všem terénním pracovníkům, kteří uváděli tuto Směrnici do života, a to především v Etiopii, Guineji, Keni, Malajsii, Tádžikistánu, Tanzanii a Thajsku. V této pilotní fázi sehráli nedocenitelnou roli a bez nich by tato Směrnice nebyla nikdy dokončena. Jsem rovněž velmi vděčný celé řadě partnerských úřadů, jejichž podklady v oblasti zajištění dobrých podmínek pro život dětí a jejich ochrany byly v procesu přípravy dokumentu zcela zásadní. Skutečnou hodnotu této Směrnice samozřejmě prověří teprve to, do jaké míry bude používána v praxi. Proto vyzývám všechny, jimž se dostane do rukou, aby ji maximálně využívali a své zkušenosti předali UNHCR, protože jen tak se tato Směrnice může stát ještě lepším a efektivnějším nástrojem.

George Okoth-Obbo  
Ředitel odboru mezinárodní ochrany  
UNHCR

# Obsah

Vymezení pojmů  
Úvod

## **1. Zásada nejlepšího zájmu**

- 1.1 Mezinárodní právní rámec
  - 1.1.1 Úmluva o právech dítěte
  - 1.1.2 Další související právní dokumenty
- 1.2 Komplexní systémy ochrany dětí
- 1.3 Jak aplikovat zásadu nejlepšího zájmu dítěte
  - 1.3.1 Rozsah zásady
  - 1.3.2 Činnosti ovlivňující konkrétní dítě
  - 1.3.3 Posouzení nejlepšího zájmu dítěte
  - 1.3.4 Určování nejlepšího zájmu (BID)
- 1.4 Podpora národních systémů ochrany dětí

## **2. Určování nejlepšího zájmu ze strany UNHCR**

- 2.1 Trvalá řešení pro děti bez doprovodu a odloučené děti z řad uprchlíků
  - 2.1.1 Účel určování nejlepšího zájmu dítěte
  - 2.1.2 Kdy je třeba určit nejlepší zájem dítěte?
  - 2.1.3 Sloučení rodiny
  - 2.1.4 Kdy zahájit určování nejlepšího zájmu dítěte?
  - 2.1.5 Refoulment rodičů
- 2.2 Dočasná péče pro děti bez doprovodu a odloučené děti ve výjimečných situacích
- 2.3 Případné odloučení dítěte od rodičů proti jejich vůli
  - 2.3.1 Výjimečné zapojení UNHCR
  - 2.3.2 Vážná újma způsobená rodiči
  - 2.3.3 Rozchod rodičů
  - 2.3.4 Určování nejlepšího zájmu v případě odloučení
  - 2.3.5 Svěření dítěte do péče

## **3. Postupy určování nejlepšího zájmu a přijímání rozhodnutí**

- 3.1 Stanovení postupu pro určování nejlepšího zájmu dítěte
  - 3.1.1 Procesní záruky
  - 3.1.2 Standardní operační postupy (SOP)
  - 3.1.3 Jmenování supervizora pro určování nejlepšího zájmu dítěte
  - 3.1.4 Odpovědnost za shromažďování informací
  - 3.1.5 Vytvoření komise pro určování nejlepšího zájmu dítěte
  - 3.1.6 Práce s tlumočníky a opatrovníky
  - 3.1.7 Zjednodušené postupy pro zvláštní situace
- 3.2 Shromažďování informací
  - 3.2.1 Ověření stávajících informací o dítěti
  - 3.2.2 Zjišťování názorů dítěte
  - 3.2.3 Pohovory s rodinnými příslušníky a dalšími osobami dítěti blízkými
  - 3.2.4 Základní informace
  - 3.2.5 Názory odborníků

- 3.3 Zvažování protichůdných práv při rozhodování
  - 3.3.1 Názory dítěte
  - 3.3.2 Názory rodinných příslušníků a dalších osob dítěti blízkých
  - 3.3.3 Bezpečnost jako priorita
  - 3.3.4 Význam rodiny a úzkých vztahů
  - 3.3.5 Plnění vývojových potřeb dítěte
  - 3.3.6 Rovnováha mezi nejlepším zájmem dítěte a právy ostatních
- 3.4 Informování dítěte a následná opatření
- 3.5 Vedení záznamů
- 3.6 Znovuotevření rozhodnutí o nejlepším zájmu

## **Přílohy**

Příloha 1: Určení nejlepšního zájmu pro trvalá řešení pro děti bez doprovodu a odloučené děti z řad uprchlíků

Příloha 2: Určení nejlepšního zájmu pro dočasnou péči o děti bez doprovodu a odloučené děti ve výjimečných situacích

Příloha 3: Určení nejlepšního zájmu, včetně postupů pro mimořádné situace, pro případné odloučení dítěte od rodičů proti jejich vůli v případě absence odpovědných národních úřadů

Příloha 4: Kontrolní dotazník pro sloučení rodiny a stanovení nutnosti určit nejlepší zájem dítěte

Příloha 5: Závazek důvěrnosti (určování nejlepšního zájmu dítěte)

Příloha 6: Hlášení BID

Příloha 7: Kontrolní dotazník pro sociálního pracovníka

Příloha 8: Kontrolní dotazník pro supervizora BID

Příloha 9: Faktory určující „nejlepší zájem“ dítěte

## Vysvětlivky

## **Diagramy**

Diagram 1: Kde najít odpovědi na vaše otázky

Diagram 2: Prvky komplexního systému ochrany pro děti bez doprovodu a odloučené děti z řad uprchlíků

Diagram 3: Uplatnění zásady nejlepšního zájmu ze strany UNHCR

## Vymezení pojmů

„**Dítě**“ je v článku 1 Úmluvy o právech dítěte (CRC) definováno jako „každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“. V rámci činnosti UNHCR se „dítětem“ rozumí všechny děti spadající do kompetence Úřadu, včetně dětí žádajících o azyl, dětí uprchlíků, vnitřně přesídlených dětí, dětí navracených do vlasti, jimž UNHCR poskytuje pomoc a ochranu, a dětí bez státní příslušnosti.

„**Děti bez doprovodu**“ (nebo také „**nezletilé osoby bez doprovodu**“) jsou děti, které byly odloučeny od svých rodičů a dalších příbuzných a o které nepečuje žádná dospělá osoba, která by byla dle práva nebo zvyklostí za tuto péči odpovědná.

„**Odloučené děti**“ jsou děti odloučené od rodičů nebo od osob, které o ně pečovaly na základě práva či zvyklostí, přičemž nemusí být zcela odloučeny od ostatních příbuzných. Patří sem např. děti doprovázené jiným dospělým členem rodiny.

„**Sirotci**“ jsou děti, jejichž oba rodiče jsou prokazatelně mrtví. V některých zemích jsou za sirotky pokládány i děti, které přišly jen o jednoho rodiče.

„**Určování nejlepšího zájmu**“ (**BID**) popisuje formální proces s přísnými procesními zárukami, jenž má určit nejlepší zájem dítěte pro účely obzvláště důležitých rozhodnutí týkajících se dítěte. Mělo by umožnit odpovídající účast dítěte bez jakékoli formy diskriminace, zapojit do rozhodovacího procesu odborníky na příslušné oblasti, hledat rovnováhu mezi všemi relevantními faktory a vyhodnotit nejlepší alternativu.

„**Posouzení nejlepšího zájmu**“ je posouzení, které provádějí pracovníci ve vztahu ke konkrétnímu dítěti, pokud není nutné uplatnit postup určování nejlepšího zájmu. Posouzení si klade za cíl zajistit, že příslušné kroky berou v úvahu nejlepší zájem dítěte. Posouzení lze provést samostatně, nebo ve spolupráci s ostatními pracovníky, kteří mají dostatečnou kvalifikaci, a vyžaduje účast dítěte.

## Úvod

Jednou z hlavních priorit UNHCR je chránit děti, které spadají do jeho mandátu, a v rámci svých možností prosazovat jejich práva. Pro naplnění tohoto cíle musí UNHCR a jeho partneři podporovat zavádění či posilování stávajících komplexních systémů na ochranu dětí.

Tyto systémy by měly zahrnovat mechanismy pro stanovení nejlepšího zájmu dítěte. V závislosti na tom, jaký dopad bude mít zamýšlená akce na dítě, sem patří celá škála mechanismů, počínaje posouzením, která možnost je v nejlepším zájmu dítěte, až po formální proces BID s přísnými procesními zárukami.

Národní systémy ochrany dětí obvykle obsahují přísné procesní záruky, které zabezpečí, že nejlepší zájem dítěte je určen ještě před tím, než jsou učiněna závažná rozhodnutí. Patří sem např. odloučení dítěte od rodičů proti jejich vůli či určení rodičovských práv a svěření dítěte do péče v případě odloučení a adopce. Taková rozhodnutí mohou za běžných okolností přijímat jen kompetentní národní orgány, např. soudy, a vztahují se na ně procesní záruky stanovené zákonem.

Určování nejlepšího zájmu (BID) je formální proces s přísnými zárukami, který vytvořilo UNHCR pro účely přijímání rozhodnutí podobného dopadu. Určování nejlepšího zájmu se sice týká především dětí-uprchlíků, ale v některých případech musí UNHCR určit nejlepší zájem dětí spadajících i do jiných kategorií.

Tato publikace vychází z praxe domácích systémů ochrany dětí. V kapitole 1 nabízí vodítka pro uplatnění zásady nejlepšího zájmu a v kapitole 2 definuje tři situace, kdy musí ze strany UNHCR proběhnout určení nejlepšího zájmu. Jedná se o: (i) stanovení nejvhodnějšího trvalého řešení pro děti-uprchlíky bez doprovodu a odloučené děti-uprchlíky za určitých mimořádných okolností, (ii) dočasné rozhodnutí o péči o děti bez doprovodu a odloučené děti za určitých mimořádných okolností a (iii) rozhodnutí, která mohou zahrnovat odloučení dítěte od rodičů proti jejich vůli.

Přísné procesní záruky určování nejlepšího zájmu nejsou vyžadovány u ostatních opatření UNHCR, která se týkají konkrétních dětí. Přesto musí UNHCR zajistit, aby odpovědní pracovníci, kteří tato opatření přijímají, měli dostatečné znalosti a dovednosti pro posouzení, zda je dané opatření v nejlepším zájmu dítěte.

Kapitola 3 této Směrnice obsahuje podrobná vodítka k celému postupu, který se skládá ze dvou základních kroků: sběr a analýza všech důležitých informací a zvážení všech souvisejících faktorů. Na základě toho je následně učiněno rozhodnutí, která z možných alternativ je v nejlepším zájmu dítěte. První krok může provést buď přímo UNHCR, anebo jím pověřený partner, obvykle nevládní organizace. Druhý krok by měla za běžných okolností realizovat mezioborová komise. Kapitola 3 rovněž poskytuje vodítka pro to, jaká váha by měla být při určování nejlepšího zájmu dítěte přikládána jednotlivým faktorům.



Přílohou této publikace je CD-ROM s dalšími základními informacemi. Zabývá se celou řadou otázek souvisejících s procesem určování nejlepšího zájmu dítěte včetně vyhledávání členů rodiny, sloučení rodiny, dočasné péče, odhadu věku, pohovoru s dětmi, jakož i materiály a hlášeními, které jsou pro vlastní proces určování nejlepšího zájmu typické. CD-ROM obsahuje i texty základních dokumentů citovaných v této Směrnici.

Zapojení partnerů je při aplikaci této Směrnice zcela zásadní. Jen tak můžeme zajistit, že určování nejlepšího zájmu dítěte proběhne v rámci komplexního systému ochrany dětí. Tato Směrnice plní úlohu nástroje, který slouží UNHCR a jeho partnerským organizacím při práci v terénu, ale z jejího obsahu by mohly čerpat i jednotlivé státy v rámci rozšiřování svých národních systémů ochrany dětí i na vysídlené osoby a osoby bez státní příslušnosti.

**Diagram 1**  
**Kde najít odpovědi na vaše otázky?**

CO je zásada nejlepšího zájmu?  
Viz kapitola 1

KDY a PROČ se zapojí UNHCR?  
Viz kapitola 2

JAK se určí nejlepší zájem?  
Viz kapitola 3

# 1

## **Zásada nejlepšího zájmu**

Tato kapitola stručně představuje právní rámec zásady nejlepšího zájmu. Pojednává i o odpovědnosti UNHCR při zavádění mechanismů pro určování nejlepšího zájmu dítěte v rámci komplexního systému ochrany dětí.

Objasňuje rozdíl mezi posouzením nejlepšího zájmu dítěte a formálním určením nejlepšího zájmu dítěte a nastiňuje oblasti, v nichž UNHCR může podpořit národní systémy ochrany dětí.

# 1. Zásada nejlepšího zájmu

## 1.1 Mezinárodní právní rámec

### 1.1.1 Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte z roku 1989 (CRC)<sup>1</sup> je hlavním právním nástrojem ochrany dětí. Zahrnuje čtyři hlavní zásady:

- **Nejlepší zájem** dítěte musí být **předním hlediskem** při jakékoli činnosti týkající se dětí (článek 3).
- Nesmí docházet k **žádné diskriminaci** podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení (článek 2).
- Státy, které jsou smluvními stranami úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené **právo na život**, a v nejvyšší možné míře zabezpečí **zachování života a rozvoj** dítěte (článek 6).
- Dítěti bude zajištěno **právo svobodně vyjadřovat své názory** ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž názorům dítěte se musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a vyspělosti (článek 12).

*Kromě těchto čtyř zásad uvádí Úmluva o právech dítěte řadu základních práv, k nimž mimo jiné patří potřeba ochrany před zneužíváním, vykořisťováním a zanedbáváním a význam fyzického i intelektuálního vývoje dítěte. Velkou pozornost věnuje úloze rodiny při péči o dítě, konkrétním potřebám ochrany u dětí zbavených rodinného prostředí, dětí žádajících o azyl a děti-uprchlíků.*

### **Pojem „nejlepší zájem“ v Úmluvě o právech dítěte**

Pojem „nejlepší zájem“ všeobecně popisuje dobré životní podmínky dítěte. Ty určuje celá řada konkrétních okolností, jako je věk, vyspělost dítěte, přítomnost či absence rodičů, prostředí, v němž dítě žije, a jeho životní zkušenosti. Výklad a uplatnění nejlepšího zájmu musí být v souladu s Úmluvou o právech dítěte a dalšími mezinárodními právními normami, jakož i s pokyny Výboru pro práva dítěte, zveřejněnými v roce 2005 v Obecné poznámce č. 6 o nakládání s dětmi bez doprovodu a odloučenými dětmi mimo zemi jejich původu. Úmluva o právech dítěte neuvádí přesné vymezení pojmu ani explicitně nevyjmenovává obecné faktory nejlepšího zájmu dítěte. Stanoví ovšem, že

- nejlepší zájem musí být **určujícím faktorem konkrétních činností**, zejména při osvojení dítěte (článek 21) a odloučení dítěte od rodičů proti jejich vůli (článek 9), a
- že nejlepší zájem dítěte musí být **předním** (nikoli však jediným) **hlediskem při jakékoli činnosti** týkající se dětí, ať už ji vykonávají veřejná, či soukromá zařízení sociální péče, soudy, správní nebo zákonodárné orgány (článek 3).

### 1.1.2 Další související právní dokumenty

Při určování nejlepšího zájmu dítěte je důležité brát v úvahu všechna práva dítěte. Kromě norem, které jsou obsaženy v Úmluvě o právech dítěte, existuje další právní základ, a to jak na mezinárodní, tak na národní úrovni, který může toto rozhodnutí ovlivnit. V souladu s článkem 41 Úmluvy o právech dítěte platí vždy vyšší norma.

- Související **mezinárodní a regionální nástroje** zahrnují oblast všeobecných lidských práv, mezinárodního humanitárního práva<sup>2</sup>, uprchlického práva<sup>3</sup> a nástroje týkající se konkrétně dětí (viz tabulka dále). Právně nevynutitelné nástroje, jako např. výše zmíněná Obecná poznámka č. 6 Výboru pro práva dítěte a Závěr č. 107 o ohrožených dětech Výkonného výboru UNHCR (ExCom), jsou pro účely výkladu velmi cenným zdrojem.<sup>4</sup>
- **Národní právo a domácí judikatura** mohou obsahovat konkrétnější pokyny k obecným zásadám stanoveným v mezinárodních nástrojích a měly by být pečlivě analyzovány. Přitom je ovšem třeba brát v úvahu fakt, že zásady nejlepšího zájmu dítěte mohou být v případě národních právních dokumentů konkretizovány jen pro oblast sporů v oblasti péče o dítě nebo žádostí o osvojení dítěte.

#### Další mezinárodní a regionální nástroje týkající se dětí:

- Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů, 2000;
- Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii, 2000;
- Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, 1980;
- Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, 1993, a Doporučení z roku 1994 o jejím uplatnění na děti uprchlíky a další vnitřně vysídlené děti<sup>5</sup>;
- Úmluva o jurisdikci, použitelných právních předpisech, prosazování práva a spolupráci v otázkách rodičovské zodpovědnosti a opatření na ochranu dětí, 1996<sup>6</sup>;
- Africká charta práv a blaha dítěte, 1990;
- Úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 182 (nejhorší formy dětské práce), 1999; a č. 138 (minimální věk), 1973<sup>7</sup>.

## 1.2 Komplexní systémy ochrany dětí

Komplexní systém ochrany dětí obsahuje zákony, politiky, procedury a postupy, které mají bránit zneužívání dětí, jejich zanedbávání, vykořisťování a vystavení násilí a účinně na tyto případy reagovat. Státy jsou odpovědny za zřízení a realizaci systémů ochrany dětí v souladu se svými mezinárodními závazky. Děti spadající do jejich právní pravomoci by měly mít k těmto systémům rovný přístup. UNHCR a další příslušné orgány a partnerské organizace mohou být státům nápomocny při posilování a doplňování národních systémů ochrany dětí v oblastech, kde dosud existují nedostatky.<sup>8</sup>

Diagram 2 níže znázorňuje některé prvky komplexního systému ochrany dětí pro děti bez doprovodu a odloučené děti z řad uprchlíků. Krom jiného jde o opatření na rozpoznání dětí bez doprovodu a odloučených dětí, registrační mechanismy citlivé k dětem, jmenování opatrovníka, poskytnutí dočasné péče a její sledování, určení právního postavení uprchlíka, individuální dokumentaci, vyhledávání členů rodiny, ověřování rodinných vztahů, sloučení rodin a realizaci trvalých řešení.

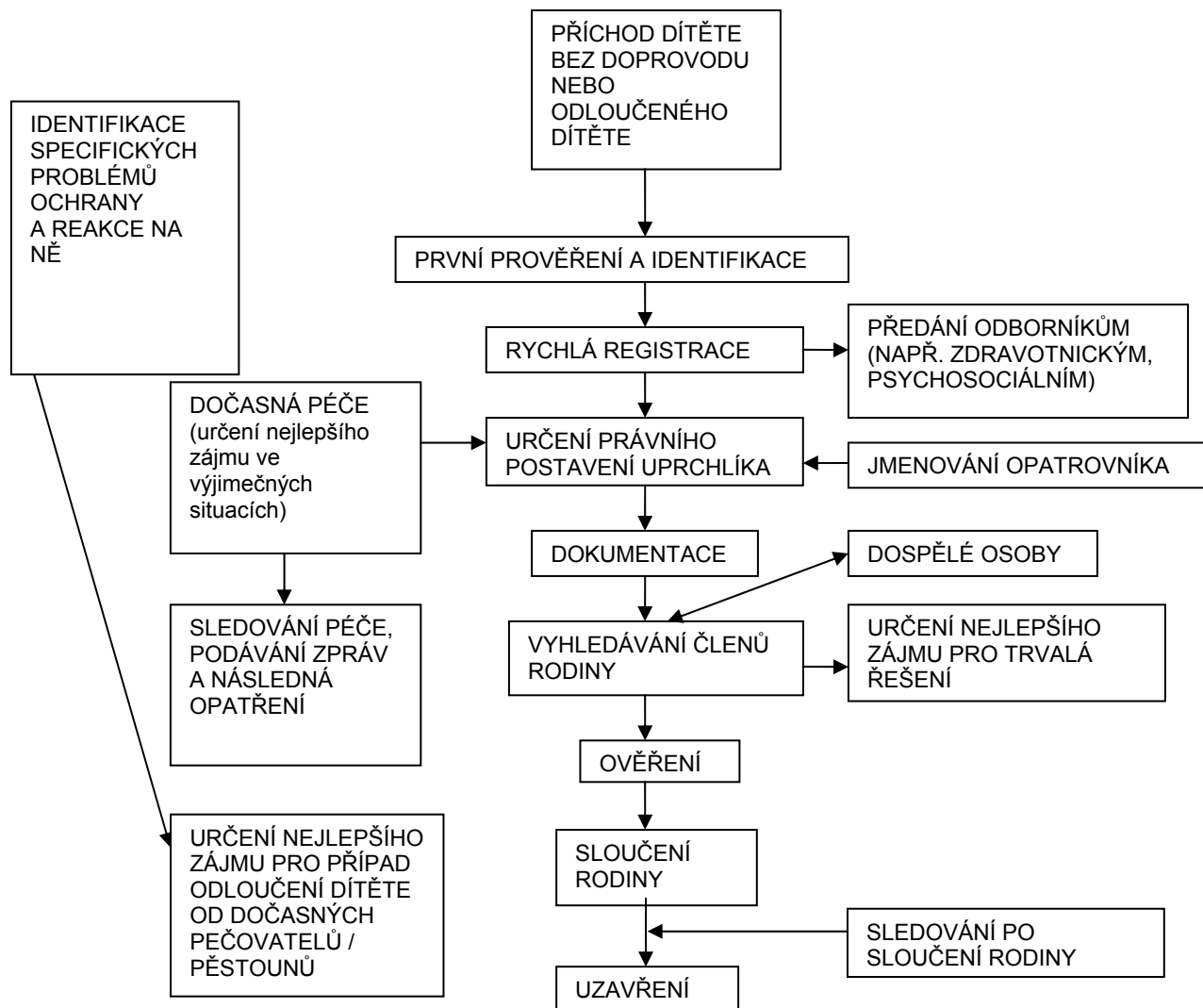
Při provádění těchto činností musí být řádně zohledněna zásada nejlepšího zájmu dítěte. Proto musí vzniknout mechanismy pro rozpoznání, co je v nejlepším zájmu dítěte, jež budou součástí komplexního systému ochrany dítěte zaměřeného na posílení ochrany dětí, které se ocitly v ohrožení.

Jsou-li k dispozici klíčové prvky systému ochrany dětí, významnou pomůckou při procesu určování nejlepšího zájmu dítěte je i přesná registrace a dokumentace. V Hlavních zásadách pro děti bez doprovodu a odloučené děti se uvádí, že mají-li být naplněny zvláštní potřeby dítěte, je třeba věnovat dostatek času a zdrojů procesu získávání informací. Tento proces, který bývá označován též jako dokumentační, by měl navazovat na registraci. Měl by být zahájen co možná nejdříve a měly by ho provádět osoby, jež jsou ve stálém kontaktu s dítětem, a mohou tak získávat další informace.<sup>9</sup>

Dále se doporučuje zdokumentovat postup realizace a sledování péče a vytvořit pro každé dítě bez doprovodu či odloučené dítě zvláštní spis. Je třeba pečlivě vyhodnotit potencionální bezpečnostní rizika vyplývající z uložení těchto informací a přijmout opatření na jejich ochranu.<sup>10</sup> Proces shromažďování informací a jejich ukládání rovněž zajistí menší časovou náročnost následného procesu určování nejlepšího zájmu dítěte, jelikož potřebné informace již budou k dispozici, a některé pohovory se tudíž nebudou muset provádět.

## Diagram 2

### Prvky komplexního systému ochrany dětí pro děti bez doprovodu a odložené děti z řad uprchlíků



## 1.3 Jak aplikovat zásadu nejlepšího zájmu dítěte

### 1.3.1 Rozsah zásady

UNHCR chrání a prosazuje práva dětí a dospívajících spadajících do jeho kompetence.<sup>11</sup> Přitom se řídí právy a zásadami zakotvenými v Úmluvě o právech dítěte. Zásada vyplývající z článku 3 Úmluvy, že nejlepší zájem dítěte je předním hlediskem při jakékoli činnosti, musí být tudíž uplatňována systematicky pro jakoukoli činnost UNHCR týkající se dětí, jež jsou předmětem jeho zájmu. Platí pro činnosti, které se týkají dětí obecně, konkrétních skupin dětí či jednotlivých dětí.

- V případě **činností týkajících se dětí obecně nebo určitých skupin dětí**, jež jsou předmětem zájmu UNHCR, jako je sběr údajů, plánování, přidělování zdrojů, realizace projektů, sledování či vytváření směrnic a postupů, vyžaduje zásada nejlepšího zájmu řádné zohlednění konkrétní situace a rizik v oblasti ochrany. K opatřením v této oblasti patří: konzultace s dětmi prostřednictvím participativního hodnocení, které je systematické a přiměřené věku a pohlaví dítěte; sběr dat podle věku a pohlaví; zohlednění nejlepšího zájmu dítěte při přidělování zdrojů; začlenění aspektů týkajících se dětí do směrnic, postupů, národních operačních plánů, dílčích projektových dohod a standardních operačních postupů; a mnohé další.
- V případě **činností týkajících se konkrétního dítěte**, jež je předmětem zájmu UNHCR, jako je registrace, poskytnutí odpovídající dočasné péče nebo vyhledávání členů rodiny, zásada nejlepšího zájmu vyžaduje, aby UNHCR posoudilo, co je v nejlepším zájmu dítěte ještě dříve, než podnikne jakékoli kroky, a aby z této zásady učinilo hlavní hledisko. Přestože se to týká všech dětí, jež jsou předmětem zájmu UNHCR, dětem bez doprovodu a odloučeným dětem musí být při určování nejlepšího zájmu věnována zvláštní pozornost vzhledem ke konkrétním rizikům, která jim hrozí.

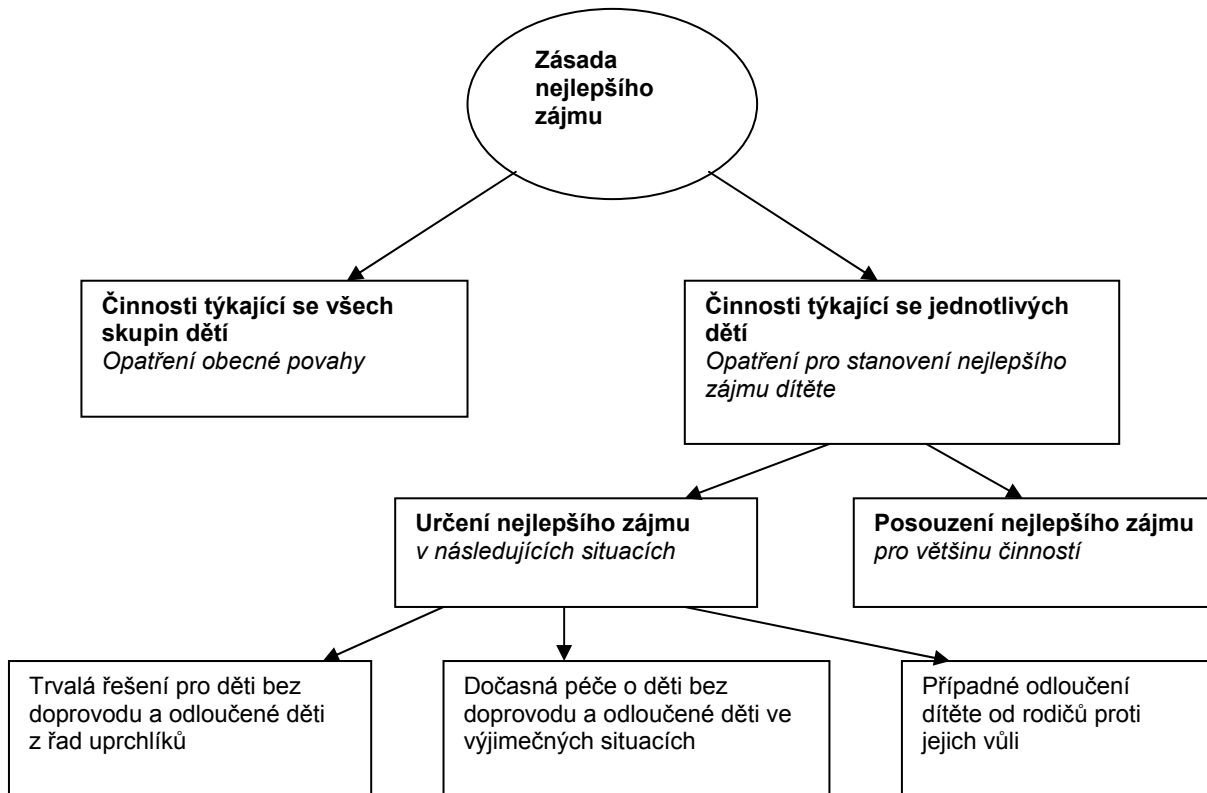
### 1.3.2 Činnosti ovlivňující konkrétní dítě

V závislosti na závažnosti důsledků rozhodnutí pro dítě je třeba mít k dispozici různé procesní záruky, které umožní vybrat z dostupných možností tu, která je v nejlepším zájmu dítěte. Podle Úmluvy o právech dítěte jsou přísné procesní záruky nutné pro osvojení (článek 21) a rozhodnutí o odloučení dítěte od rodičů proti jejich vůli, včetně rozhodnutí o rodičovských právech a svěření dítěte do péče (článek 9). Taková rozhodnutí mohou přijímat jen kompetentní národní úřady, např. soudy, a podléhají procesním zárukám obsaženým v právním řádu dané země. Výbor pro práva dítěte ve své Obecné poznámce č. 6 o nakládání s dětmi bez doprovodu a odloučenými dětmi mimo zemi jejich původu uvádí, že rozhodnutí o repatriaci a přesídlení dětí bez doprovodu a odloučených dětí také vyžadují záruky zohlednění zásady nejlepšího zájmu (Úmluva o právech dítěte, Obecná poznámka č. 6, odst. 84 a 92-93).



Diagram 3 shrnuje uplatnění zásady nejlepšího zájmu ze strany UNHCR. Pokud jsou pro zajištění řádné pozornosti ohledně stanovení nejlepšího zájmu dítěte vyžadovány přísné procesní záruky, musí UNHCR přistoupit k procesu BID. Jedná se o tři konkrétní situace a ve všech případech je třeba nejlepší zájem dítěte určit na základě posouzení nejlepšího zájmu.

**Diagram 3**  
**Uplatnění zásady nejlepšího zájmu ze strany UNHCR**



### 1.3.3 Posouzení nejlepšího zájmu dítěte

Posouzení nejlepšího zájmu (viz diagram) je třeba provést ještě dříve, než jsou podniknuty jakékoli kroky týkající se dítěte, které je předmětem zájmu UNHCR. Výjimku tvoří případy, kdy je vyžadováno určení nejlepšího zájmu (BID). Posouzení nejlepšího zájmu nemusí být nijak formální, ale mělo by být prováděno systematicky, a to v době mezi rozpoznáním dítěte jako dítěte bez doprovodu nebo odloučeného či jinak ohroženého dítěte a realizací trvalého řešení. Posouzení nejlepšího zájmu je třeba provést např. před zahájením vyhledávání členů rodiny anebo poskytnutím dočasné péče. Posouzení lze provést buď samostatně, nebo ve spolupráci s dalšími subjekty. Nevyžaduje žádné přísné procesní záruky, které jsou vlastní formálnímu určení nejlepšího zájmu, ale pracovníci, kteří je provádějí, by měli mít odpovídající znalosti a schopnosti.

Ve všech případech by dítě mělo mít možnost vyjádřit svůj názor. Posouzení by mělo být zdokumentováno, zejména pokud bude v budoucnu třeba k němu přihlížet.

### 1.3.4 Určování nejlepšího zájmu (BID)

Určování nejlepšího zájmu (BID) je formální proces, jehož cílem je určit nejlepší zájem dítěte pro účely obzvláště důležitých rozhodnutí týkajících se dítěte, která vyžadují přísnější procesní záruky. Tento proces by měl zajistit odpovídající účast dítěte bez jakékoli diskriminace. Měl by rovněž umožnit, aby názorům dítěte byla vzhledem k jeho věku a vyspělosti přikládána odpovídající váha. Proces BID provádějí odpovědné osoby s příslušnou odborností a jejich úkolem je nalézt rovnováhu mezi všemi souvisejícími faktory a dospět k nejlepšímu možnému řešení.

Jak vidíme v diagramu 3, existují tři situace, kdy UNHCR musí přistoupit k určení nejlepšího zájmu dítěte spadajícího do jeho kompetence:

- **stanovení trvalého řešení** pro děti bez doprovodu a odloučené děti z řad uprchlíků,
- **dočasná péče** pro děti bez doprovodu a odloučené děti ve výjimečných situacích, které jsou vyjmenovány níže,
- případné **odloučení** dítěte od rodičů proti jejich vůli.

Další podrobnosti o výše zmíněných situacích obsahuje kapitola 2. Přínosy procesu BID jsou následující:

- Zajišťuje, že se dostane konkrétní formy ochrany a péče dítěti, které je nebo může být připraveno o ochranu své rodiny.
- Umožňuje pracovníkům UNHCR a jeho partnerům nahlížet na situaci dítěte komplexně a zajistit, že příslušná rozhodnutí budou v souladu s ustanoveními a duchem Úmluvy o právech dítěte a dalších souvisejících mezinárodních nástrojů.
- Umožňuje vyslyšet názor dítěte a zajišťuje, že tomuto názoru bude přisouzena odpovídající váha podle věku, vyspělosti a vývojových schopností dítěte.
- Prostřednictvím přístupu zacíleného na dítě pomáhá stanovit nedostatky v ochraně, ovlivňující jednotlivé děti nebo skupiny dětí, jež jsou předmětem zájmu UNHCR; sledovat efektivitu již přijatých opatření; řešit identifikované nedostatky a v případě potřeby přijmout nápravná opatření.
- V případě neznámého nebo sporného věku dítěte dává možnost komplexně posoudit vyspělost dítěte a umožňuje odpovídající reakci ze strany UNHCR.
- Jelikož zahrnuje osoby s různou odborností, nemůže dojít k tomu, že by jednotlivci přijímali izolovaná rozhodnutí se zásadním dopadem na dítě.

Přestože k určení nejlepšího zájmu dochází ze strany UNHCR zejména v případě dětí-uprchlíků, může být BID uplatněno i na děti bez státní příslušnosti, pokud je UNHCR v jejich případě aktivně zapojeno.

V případě dětí, které se navracejí do své vlasti, anebo dětí, které jsou vnitřně přesídleny, by mělo UNHCR společně s UNICEFem a dalšími partnery spolupracovat s kompetentními státními strukturami a vytvořit či posílit národní systémy ochrany dětí a jejich efektivní fungování. Postupy určování nejlepšího zájmu vytvořené mimo národní systémy ochrany dětí by měly být i nadále spíše výjimkou. V případě vnitřního přesídlení, zejména tehdy, je-li uplatněn přístup seskupení (cluster approach), mohou již existující skupiny na ochranu dětí (obvykle pod vedením UNICEFu) v součinnosti s pracovními skupinami na ochranu dětí určit, zda a za jakých okolností by měly být národní systémy ochrany dětí doplněny o postup BID na základě této Směrnice.

## **Kde nalézt pokyny k práci s dětmi bez doprovodu a odloučenými dětmi:**

- **Meziagenturní hlavní zásady pro děti bez doprovodu a odloučené děti** (ICRC, IRC, Save the Children UK, UNHCR, UNICEF, World Vision International), Ženeva, leden 2004;
- **Návrh Směrnice OSN o ochraně a alternativní péči o děti bez rodičovské péče** (předložen Mezinárodní sociální službou a UNICEFem ve spolupráci s nevládní organizací Pracovní skupina pro děti bez rodičovské péče), 2006;
- **Děti uprchlíci: Směrnice o ochraně a péči** (UNHCR), Ženeva, 1994;
- **Práce s dětmi bez doprovodu: komunitní přístup** (UNHCR), Ženeva, přepracované znění, květen 1996;
- **Směrnice o postupech při zacházení s dětmi bez doprovodu, které žádají o azyl** (UNHCR), Ženeva, 1997;
- **Ztracení. Nouzová péče a vyhledávání členů rodiny u odloučených dětí od narození do pěti let věku** (UNICEF), 2007;
- **Odloučené děti v evropském programu: stanovení osvědčených postupů** (UNHCR a mezinárodní aliance Save the Children), Brusel, 3. vydání, říjen 2004;
- **Práce s odloučenými dětmi, pokyny pro práci v terénu. Instruktažní příručka a cvičení** (Save the Children UK), Londýn, 1999;
- **Není to podružná věc. Zajištění ochrany a trvalých řešení pro děti bez doprovodu a odloučené děti** (Luteránská přistěhovalecká a uprchlická služba), Baltimore, 2007.

## 1.4 Podpora národních systémů ochrany dětí

Odpovědnost za realizaci zásady nejlepšího zájmu leží v první řadě na jednotlivých státech a vyplývá z jejich mezinárodních právních závazků. V rámci příslušných systémů ochrany dětí by měly jednotlivé státy využívat vhodné postupy ohledně hledání nejlepšího zájmu dítěte, což zaručí odpovídající účast dítěte a zapojení příslušných odborníků, a na tomto základě posoudit a stanovit nejlepší alternativu.<sup>12</sup>

UNHCR a jeho partnerské organizace by se tudíž měly snažit spíše podporovat národní systémy ochrany dětí v duchu partnerství „tak, že budou stavět na komparativních výhodách jednotlivých subjektů a posilovat kladný dopad na ochranu dětí“, a nikoli je nahrazovat.<sup>13</sup>

Tam, kde jednotlivé státy zavedly, případně jsou ochotny zavést odpovídající postupy pro zohledňování nejlepšího zájmu dítěte, se UNHCR v zásadě zaměřuje na jejich monitorování, budování kapacit a prosazování. UNHCR může kupříkladu:

- sledovat uplatňování procesních záruk definovaných v Úmluvě o právech dítěte a v mezinárodním právu;
- společně s kompetentními úřady, UNICEFem a dalšími partnery, včetně nevládních organizací fungujících v dané zemi, určovat nutnou míru podpory od mezinárodního společenství, jejímž cílem je rozšířit národní systémy ochrany dětí i na osoby, které spadají do oblasti zájmu UNHCR, anebo se zabývat jinými zjištěnými nedostatky;
- posílit kapacitu odpovědných státních úřadů a zejména struktur zabývajících se blahem dětí, aby mohly realizovat své závazky vyplývající z Úmluvy o právech dítěte (může zahrnovat školení, poradenství v oblasti mezinárodního práva, tlumočnické a překladatelské služby);
- v případě potřeby poskytovat poradenství v individuálních případech.

Určování nejlepšího zájmu ze strany UNHCR na základě této Směrnice může pomoci doplnit národní systémy ochrany dětí v těchto dvou situacích:

- jako mimořádný postup nahrazující odpovědnost státu v případě, že národní systémy, jež mají určit nejlepší zájem dítěte, nelze využít anebo nejsou pro příslušné dítě k dispozici (viz např. kapitola 2.3 o odloučení od rodičů); a
- pro činnosti, které UNHCR provádí samostatně, např. rozhodnutí, zda navrhnout dítě-uprchlíka bez doprovodu nebo odloučené dítě-uprchlíka pro přesídlení, či nikoli, nebo zda podpořit jeho dobrovolnou repatriaci.

Je-li to možné, UNHCR by mělo vyvinout přiměřené úsilí a zapojit kompetentní státní úřady do procesu určování nejlepšího zájmu, tj. do komise BID a do procesu shromažďování informací. Tím se podpoří aktivnější úloha vlády a umožní se její zapojení do realizace přijatých rozhodnutí (např. vydání výjezdního víza v případě přesídlení).

## 2

### **Určování nejlepšího zájmu ze strany UNHCR**

Tato kapitola poskytuje vodítka pro situace, kdy je třeba určit nejlepší zájem dítěte v kontextu:

- identifikace trvalých řešení pro děti bez doprovodu a odloučené děti,
- určení nejvhodnější formy dočasné péče ve výjimečných situacích,
- případného odloučení dítěte od rodičů proti jejich vůli.

Zároveň vysvětluje omezení činnosti UNHCR a poskytuje rady pro řešení problémů, které mohou nastat.

## 2. Určování nejlepšího zájmu ze strany UNHCR

### 2.1 Trvalá řešení pro děti bez doprovodu a odloučené děti z řad uprchlíků

#### 2.1.1 Účel určování nejlepšího zájmu dítěte

Stanovení nejvhodnějšího trvalého řešení pro děti bez doprovodu a odloučené děti z řad uprchlíků vyžaduje pečlivé zvážení mnoha faktorů. Rozhodnutí o dobrovolné repatriaci, přesídlení nebo lokální integraci má na dítě zásadní a dlouhodobý dopad. Před přijetím takového rozhodnutí musí být provedeno BID, aby bylo zajištěno dostatečné zohlednění práv dítěte při výběru:

- nejvhodnějšího trvalého řešení a
- nejvhodnější doby pro toto řešení.

Pokud v rámci BID nelze stanovit, které trvalé řešení je v nejlepším zájmu dítěte, a dítě je již integrované ve své komunitě, měla by být zachována dosavadní forma dočasné péče a celý případ by měl být co možná nejdříve přezkoumán, nejpozději do jednoho roku. Jedná se např. o situaci po podpisu mírové dohody, kdy je třeba přijmout rozhodnutí o případné dobrovolné repatriaci s jistým časovým odstupem, o případy, kdy není dokončeno hledání členů rodiny dítěte, anebo případy, kdy UNHCR jedná s vládou o lokální integraci, která by mohla vést k trvalému řešení pro pěstounskou rodinu a potencionálně i pro dítě bez doprovodu či odloučené dítě.

#### 2.1.2 Kdy je třeba určit nejlepší zájem dítěte?

Nutnost určení nejlepšího zájmu dítěte ze strany UNHCR závisí na tom, do jaké míry je úřad zainteresován v případě konkrétního dítěte. Pokud o trvalé řešení pro dítě usilují státní orgány a UNHCR není do tohoto procesu zapojeno, nemusí UNHCR nejlepší zájem dítěte určovat.

K určení nejlepšího zájmu ze strany UNHCR musí ovšem dojít:

(i) v případě všech dětí bez doprovodu a odloučených dětí z řad uprchlíků, jimž UNHCR poskytuje přímou nebo nepřímou péči, a to zejména v případě:

- dětí, jimž bylo v rámci mandátu UNHCR přiznáno právní postavení uprchlíka;
- dětí umístěných v táborech nebo zařízeních, které řídí či koordinuje UNHCR nebo partnerské organizace za jeho podpory;
- dětí podporovaných UNHCR, které žijí na izolovaných místech.

(ii) v případě všech ostatních dětí bez doprovodu a odloučených dětí z řad uprchlíků, jimž UNHCR pomáhá najít trvalé řešení, jako např. zajištění cestovních a dalších dokladů, pokud národní úřady či jiní partneři, jimž byl tento úkol svěřen, dosud neurčili nejlepší zájem dítěte v rámci procesu respektujícího práva dítěte uvedená v Úmluvě

o právech dítěte a v normách stanovených v Obecné připomínce č. 6 Výboru pro práva dítěte (viz zejména odstavec 20).

Týmy pracující v terénu mohou dospět k názoru, že BID je užitečným nástrojem pro stanovení nejvhodnějšího trvalého řešení i pro další děti spadající do mandátu UNHCR, např. děti bez doprovodu a odloučené děti, které jsou zároveň dětmi bez státní příslušnosti, vnitřně přesídlenými dětmi nebo dětmi navrácenými do vlasti.

Jak je uvedeno níže, v případě sloučení rodiny je třeba přihlídnout k dalším konkrétním hlediskům.

### **2.1.3 Sloučení rodiny**

Obecně by sloučení rodiny, je-li možné, mělo být vnímáno jako nejlepší zájem dítěte. Jakmile jsou nalezeni členové rodiny, ověřeny rodinné vztahy a potvrzena ochota dítěte i rodinných příslušníků ke sloučení, neměl by být proces sloučení zdržován určováním nejlepšího zájmu dítěte.

Než ovšem UNHCR sloučení rodiny podpoří, musí posoudit, zda nevystavuje dítě riziku zneužití či zanedbání péče. Při tomto posuzování by mělo krom jiného vycházet z ověřených informací získaných kompetentními orgány státu, který dítě přijal. Pokud existují přiměřené důvody se domnívat, že sloučení rodiny vystavuje nebo by mohlo vystavit dítě takovému riziku, musí UNHCR prostřednictvím procesu BID stanovit, zda je sloučení rodiny vskutku v nejlepším zájmu dítěte. Dotazník v příloze 4 tohoto dokumentu lze použít pro tento účel a pro posouzení, zda je potřeba provést BID. Toto bezpečnostní opatření je důležité i pro snížení rizika obchodování s lidmi.

Aby UNHCR mohlo učinit rychlé rozhodnutí, zda podpoří sloučení rodiny, či nikoli, může uplatnit zjednodušený proces BID (viz kapitola 3, odst. 1.7).

V zemích, které pravidelně žádají UNHCR o pomoc při slučování dětí s jejich rodinami nacházejícími se za hranicemi daného státu, může UNHCR příslušné státní orgány vyzvat, aby uplatnily rychlé mechanismy posouzení pravděpodobnosti zneužívání nebo zanedbání péče ještě dříve, než vydají vstupní doklady.

### **2.1.4 Kdy zahájit určování nejlepšího zájmu dítěte?**

Výbor pro práva dítěte ve své Obecné poznámce č. 6 (odst. 79) uvádí, že „úsilí o nalezení trvalých řešení pro děti bez doprovodu a odloučené děti“ mimo zemi jejich původu „by mělo být zahájeno a realizováno bez zbytečného prodlení a je-li to možné, okamžitě poté, kdy je stanoveno, že se jedná o dítě bez doprovodu či odloučené dítě“.

Z toho vyplývá, že proces BID by měl být uskutečněn co možná nejdříve v rámci celého cyklu vysídlení. UNHCR by nemělo čekat, až se objeví možnost trvalého řešení. Jelikož výsledky vyhledávání členů rodiny jsou klíčovým faktorem pro stanovení nejvhodnějšího trvalého řešení pro dítě bez doprovodu nebo odloučené dítě, je třeba ponechat tomuto vyhledávání dostatek času. Vyhledávání členů rodiny by mělo začít okamžitě poté, co je



dítě rozpoznáno jako dítě bez doprovodu či odloučené, a mělo by být pravidelně a řádně sledováno. Otázka, jak dlouho se má čekat na výsledky vyhledávání, závisí v jednotlivých případech na celé řadě faktorů, jako jsou věk dítěte, předchozí zkušenosti s vyhledáváním v podobné modelové situaci, naléhavost případu, kvalita informací o rodině, jež jsou k dispozici, či přístup do oblasti původu. V každém případě by UNHCR mělo provést BID do dvou let poté, kdy je dítě bez doprovodu nebo odloučené dítě identifikováno. V tomto ohledu je zcela zásadní individuální přístup, jelikož mohou nastat situace, zejména u menších dětí, kdy je tato maximální dvouletá lhůta příliš dlouhá.

V příloze 1 je uvedena tabulka s aktivačními mechanismy a shrnutím kroků v rámci BID pro stanovení nejvhodnějšího trvalého řešení pro děti bez doprovodu a odloučené děti.

### **2.1.5 Refoulement rodičů**

Ve výjimečné situaci, kdy se dítě stává odloučeným nebo bez doprovodu v důsledku *refoulementu* rodičů, je třeba provést BID a stanovit nejvhodnější trvalé řešení. V případě *refoulementu* pěstounů, k nimž si dítě vytvořilo silné citové pouto a *de facto* rodinný vztah, platí stejný postup.

Určení nejlepšího zájmu by mělo proběhnout okamžitě po *refoulementu* rodičů, ledaže existuje velmi reálná možnost, že jim bude umožněn rychlý návrat do země azylu.

## 2.2 Dočasná péče pro děti bez doprovodu a odloučené děti ve výjimečných situacích

Dětem bez doprovodu a odloučeným dětem musí být poskytnuta dočasná péče, dokud nedojde k jejich sloučení s rodinou nebo osobou, která o ně dříve pečovala. Tato péče by měla vycházet z nejlepšího zájmu dítěte.

Rozhodnutí o dočasné péči může za běžných okolností vycházet ze stávajících podmínek a systémů, jež v komunitě fungují. Pracovníci UNHCR nebo jeho partnerských organizací, kteří rozhodují o formě dočasné péče, by měli mít dostatečnou kvalifikaci, aby byli schopni posoudit, zda je navrhovaná péče v nejlepším zájmu dítěte, či nikoli. Toto rozhodnutí by mělo být rychlé a neměl by jej oddalovat proces určování nejlepšího zájmu.

V některých výjimečných situacích ovšem samotné posouzení nestačí a je třeba, aby všechny související faktory a práva přezkoumalo více osob. Každý krok tohoto procesu je třeba dokumentovat. Jedná se o následující situace:

- existují přiměřené důvody se domnívat, že dítě bez doprovodu nebo odloučené dítě je vystaveno nebo by mohlo být vystaveno riziku **zneužívání nebo zanedbávání ze strany doprovázející dospělé osoby**, a je tedy třeba přijmout rozhodnutí, zda bude dítě umístěno jinde. Pochybnosti o legitimitě vztahu s doprovázející dospělou osobou mohou být známkou vztahu, v němž dochází ke zneužívání či vykořisťování;
- v případech, kdy existují přiměřené důvody se domnívat, že **stávající péče není pro dítě vhodná** (např. vzhledem ke kulturnímu, etnickému nebo náboženskému původu dítěte, jeho spojení s ozbrojenými skupinami nebo silami nebo spojení pečovateli s ozbrojenými skupinami či silami), anebo v případech, kdy zvláštní potřeby dítěte, např. postiženého dítěte bez doprovodu, vyžadují další podporu.

Pokud je dočasná péče zajištěna jednotlivými státy, není třeba, aby UNHCR určovalo nejlepší zájem dítěte, i když zde může převzít monitorovací úlohu.

Proces BID by měl být zahájen, jakmile je rozpoznána výjimečná situace. Pokud existují přiměřené důvody domnívat se, že dítě je v **bezprostředním nebezpečí** ohrožení života nebo fyzického zdraví ze strany doprovázející dospělé osoby, je bezpodmínečně nutné přistoupit k preventivnímu odloučení dítěte od tohoto dospělého, a to ještě před zahájením procesu BID. Samotný proces by pak měl proběhnout co možná nejrychleji.

Odloučení od pěstounů, s nimiž má dítě obzvláště silný, *de facto* rodinný vztah a emocionální vazby, je třeba nicméně řešit v souladu s přísnějšími postupy popsány v části 2.3.1.

Příloha 2 obsahuje grafické zobrazení spouštěcích mechanismů a kroků procesu BID pro stanovení nevhodnější formy péče pro děti bez doprovodu a odloučené děti ve výjimečných situacích, jež jsou zmíněny v této kapitole.

### **Význam monitorování péče**

*V době, kdy jsou děti odloučeny od svých rodin či pečovatелů, musí mít možnost žít v bezpečném prostředí, jež jim poskytuje ochranu a řádnou péči. Dočasná péče by měla dětem bez doprovodu a odloučeným dětem zajistit plnění emocionálních a fyzických potřeb, které za běžných okolností zajišťují rodiče. Toto prostředí by rovněž mělo zabezpečit plnění zdravotních a vzdělávacích potřeb dítěte. Je zcela zásadní, aby UNHCR a jeho partnerské organizace pečlivě a soustavně tuto péči monitorovaly, a zajistily tak respektování duševní pohody dítěte a jeho nejlepší zájem. Monitorování by mělo zahrnovat vyslechnutí názorů dítěte a mechanismy důvěrného podávání zpráv a případné reakce. V případě nutnosti by měly být pěstounské rodiny podpořeny při výkonu svých povinností v kontextu širších, komunitních činností, jež zvýší schopnost rodin podporovat dítě, které bylo svěřeno do jejich péče.*

## **2.3 Případné odloučení dítěte od rodičů proti jejich vůli**

### **2.3.1 Výjimečné zapojení UNHCR**

Článek 9 Úmluvy o právech dítěte „vyžaduje, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže (takové oddělení) je potřebné v nejlepším zájmu dítěte“. Úmluva rovněž stanoví, že dítě, které je odděleno od jednoho nebo obou rodičů, má právo „udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu s nejlepším zájmem dítěte“.

Rozhodnutí oddělit dítě od jeho rodičů spadá do pravomoci jednotlivých států. Pokud UNHCR v rámci svého monitorování, na základě informací od partnerských organizací nebo na základě oznámení samotného dítěte zjistí závažný případ zneužívání nebo zanedbávání ze strany rodičů, je v první řadě povinno informovat příslušné státní orgány a vyzvat je, aby naplnily svou povinnost v souladu s článkem 9 Úmluvy o právech dítěte. UNHCR může tento proces v případě potřeby monitorovat.

V případech, kdy nejsou příslušné postupy v rámci daného státu k dispozici nebo nejsou dostupné, může UNHCR v rámci výkonu svého mandátu mezinárodní ochrany přijmout opatření na ochranu základních práv dítěte, které je předmětem jeho zájmu. Ve výjimečných situacích se může jednat i o odloučení dítěte od rodičů proti jejich vůli, např. v případě závažného zneužívání dětí ze strany rodičů v uprchlických táborech řízených UNHCR, kde nejsou národní orgány vůbec přítomny.

Vzhledem k závažnosti dopadu odloučení od rodičů na dítě je třeba určit nejlepší zájem dítěte ještě dříve, než je přijato jakékoli rozhodnutí vedoucí k odloučení dítěte, i pokud je toto odloučení jen provizorní. Aby bylo zajištěno, že odloučení dítěte je opravdu

opatřením poslední instance, je třeba před rozhodnutím o odloučení provést u rodiny řádné sociální šetření.

Úmluva o právech dítěte omezuje pravomoc pro rozhodování o odloučení dítěte od rodičů proti jejich vůli na „příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí“ (článek 9). Jakýkoli zásah UNHCR vedoucí k odloučení dítěte od rodičů tudíž může mít jen provizorní formu, jelikož právo učinit rozhodnutí o právech a povinnostech rodičů je vyhrazeno příslušným státním úřadům.

Následující pasáž popisuje dvě situace, v nichž může být potřeba, aby UNHCR určilo nejlepší zájem dítěte: případy zneužívání dítěte nebo zanedbání péče o dítě ze strany rodičů, kdy se uvažuje o odloučení dítěte proti jejich vůli; a případy, kdy rodiče jsou nebo mohou být odloučeni a je třeba rozhodnout, s kým bude dítě žít. Příklady spouštěcích mechanismů pro proces určování nejlepšího zájmu dítěte při zvažování odloučení a příslušných kroků jsou obsaženy v příloze 3.

Úmluva o právech dítěte rovněž zakazuje svévolné zasahování do života rodiny dítěte (článek 16) a rodinných svazků v souladu se zákonem (článek 8). Pojem „rodina“ je třeba vykládat v širším slova smyslu – v odpovídajících případech a v souladu s místním obyčejem může zahrnovat kromě rodičů i členy širší rodiny nebo obce (článek 5). Přestože se tato část zabývá odloučením od rodičů, existují i další vztahy, u nichž je třeba pečlivě zvážit riziko zneužívání nebo zanedbání a dopad odloučení na dítě, v jehož případě má dojít k uplatnění této části Směrnice. Jedná se o:

- odloučení od osoby, jíž náleží práva péče o dítě, např. právně nebo na základě místních obyčejů stanovený pečovatel;
- odloučení od pečovatele (např. pěstouna), s nímž má dítě vybudován tak silný vztah a emocionální vazbu, že se v podstatě jedná o rodinný vztah. Vztah mezi dítětem a takovým pečovatelem musí být posouzen individuálně.

### **2.3.2 Vážná újma způsobená rodiči**

K případům první skupiny patří závažné formy zneužívání nebo zanedbávání v rámci rodiny. UNHCR by se mělo uchýlit k BID jen v těch situacích, kdy odpovědné státní úřady nejsou ochotny či schopny jednat. Jelikož tyto úřady většinou vykonávají své povinnosti v případě osob navracejících se do vlasti nebo vnitřně přesídlených osob, zapojení UNHCR se zaměří v první řadě, ne-li výhradně, na děti-uprchlíky.

Případy zneužívání zahrnují fyzické násilí (tj. zranění dítěte, k němuž nedošlo v důsledku nehody), psychické násilí (tj. násilí, jež může vést k psychické újmě) a pohlavní zneužívání. Případy zanedbání péče zahrnují záměrné odpírání plnění základních potřeb dítěte (např. jídlo, oblečení, bydlení či lékařská péče).

Bezdůvodné odloučení dětí od jejich rodičů je jedním z nejzávažnějších aktů násilí, které může být proti dětem spácháno. Proto by UNHCR mělo iniciovat proces vedoucí k odloučení pouze v případě, kdy existují přiměřené důvody se domnívat, že v důsledku

jednání nebo opominutí ze strany rodičů dítě je nebo by mohlo být vystaveno závažnému zneužívání nebo zanedbávání, jako např.:

- závažné fyzické či emocionální poškození způsobené například bitím, vyhrožováním smrtí, mrzačením, trestáním ve formě dlouhodobého omezování svobody pohybu, nucením k výkonu nejhorších forem dětské práce, trvalým vystavením závažnému domácímu násilí;
- pohlavní zneužívání či vykořisťování, například navádění či nucení dítěte k jakékoli nezákonné sexuální činnosti, vykořisťování dítěte formou prostituce či jiných nezákonných sexuálních praktik, vykořisťování dítěte formou pornografických představení nebo materiálů.

Při posuzování, zda dítěti hrozí závažné zneužívání či zanedbávání, je možné zvažovat tyto okolnosti: četnost a povaha již proběhlých případů, sklony k násilí, možnosti účinného řešení a monitorování, trvání hlavních příčin zneužívání či zanedbávání.

Odloučení by mělo být opatřením poslední instance. Nikdy by se k němu nemělo přistupovat, pokud lze dítě ochránit méně intruzivním způsobem. BID by tudíž mělo proběhnout teprve poté, co bylo vynaloženo přiměřené úsilí na řešení situace. Tento předběžný proces by měl probíhat ve dvou fázích:

#### **a) Počáteční posouzení bezprostřední újmy**

Jako první krok musí pracovníci s dostatečnou kvalifikací pro řešení obdobných situací určit, zda existují přiměřené důvody se domnívat, že se dítě nachází **v bezprostředním ohrožení** života nebo zdraví. Pokud tomu tak je, musí být rozhodnuto o okamžitém odebrání dítěte z rodiny a poskytnutí dočasné péče. Totéž posouzení je nezbytné v případě, kdy bylo dítě v rámci nouzového opatření již rodině odebráno sousedy, komunitou či jinými osobami. Pokud se dítěti dostává dočasné péče od jiných osob, je třeba posoudit její vhodnost.

Rozhodnutí odebrat dítě, případně ho nevracet do rodiny, musí být odsouhlaseno supervizorem BID (v jeho nepřítomnosti pak jiným výše postaveným pracovníkem UNHCR) ještě před nouzovým odebráním, anebo, není-li to možné, nejvýše do 48 hodin. Toto rozhodnutí musí rovněž stanovit maximální dobu odloučení v období před určením nejlepšího zájmu s tím, že tato doba by měla být co možná nejkratší. Veškeré důvody pro rozhodnutí a časový rámec musí být písemně zaznamenány a začleněny do spisu dítěte. Supervizor BID by měl informovat příslušné národní úřady.

Je-li dítě odebráno, či není-li navraceno, je třeba rodiče informovat o postupu, který bude následovat. Je třeba rovněž posoudit, zda je v nejlepší zájmu dítěte informovat v této fázi rodiče o místě pobytu dítěte. Pokud je to bezpečné a vhodné, měly být sjednány návštěvy rodičů.

#### **b) Podpora rodiny**

Bez ohledu na to, zda dítě žije se svými rodiči či nikoli, je třeba poskytnout podporu rodičům a pomoci jim převzít jejich rodičovskou odpovědnost a obnovit či posílit

schopnost rodiny pečovat o dítě. Tuto podporu by měli poskytovat pracovníci se zkušenostmi v oblasti sociální péče o děti, a to okamžitě.

Doporučuje se, aby práce s rodinou měla formu **písemné dohody**. Pokud jsou rodiče negramotní, je třeba jim tuto dohodu srozumitelně vysvětlit. Dohoda musí obsahovat veškeré úkoly a povinnosti rodičů v oblasti péče o dítě a termíny jejich plnění. Pokud rodiče s plněním zadaných úkolů souhlasí, všechny zainteresované strany by měly dohodu podepsat.

UNHCR anebo jeho partnerské organizace musí sledovat plnění dohody a zajistit následnou kontrolu. Pokud dohoda např. stanoví, že rodiče musí každé ráno vodit dítě do školy, je třeba, aby učitel či jiný pracovník školy hlásil příslušnému úřadu, zda rodiče svůj úkol plní, zda dítě chodí samo, anebo nechodí vůbec.

Je-li dohoda úspěšná a dítě již není ohroženo, není třeba, aby UNHCR zvažovalo odloučení od rodičů a určovalo nejlepší zájem dítěte. Pokud naopak dohoda úspěšná není anebo pokud s ní rodiče nesouhlasí a dítě zůstává vystaveno závažnému zneužívání či zanedbání, musí být v souladu s touto Směrnicí určen nejlepší zájem dítěte.

### **2.3.3 Rozchod rodičů**

Druhou situací vyžadující určení nejlepšího zájmu ze strany UNHCR je skutečný či možný rozchod rodičů a potřeba rozhodnout, se kterým z rodičů bude dítě nadále žít. V tomto případě se BID ze strany UNHCR omezuje na situace, kdy kompetentní orgány nejsou ochotny či schopny jednat.

Následující příklady uvádějí možné scénáře vyžadující BID:

- Rodiče se rozejdou a dítě zůstane opuštěné.
- Rodiče se rozejdou a oba si přejí, aby dítě žilo s nimi.
- Rodiče nesouhlasí s návrhem přesídlení dítěte s jedním z nich; jedná se o případy, kdy mají být rodiče přesídlení odděleně, např. u polygamních rodin, anebo kdy má být přesídlen jen jeden rodič. Pokud jde o polygamní manželství, většina zemí přijímá k přesídlení jen jednu manželku, jelikož jejich národní legislativa polygamii zakazuje. V důsledku toho mohou být děti ostatních matek odloučeny od svého otce, a proto je třeba určit nejlepší zájem dítěte, který pomůže obhájit právo dítěte zůstat s oběma rodiči.<sup>14</sup>
- A konečně je BID nezbytné v těch výjimečných situacích, kdy se rodiče dohodli na způsobu řešení situace dítěte po svém rozchodu, ale UNHCR má přiměřené důvody se domnívat, že rozhodnutí rodičů dítěti způsobí nebo může způsobit závažnou újmu. Určení nejlepšího zájmu je zcela zásadní ve všech případech,

kdy je přesídlení jednoho z rodičů zdůvodněnou ochranou před ohrožením vycházejícím z rodiny (např. případy domácího násilí).

### **2.3.4 Určování nejlepšího zájmu v případě odloučení**

Určení nejlepšího zájmu musí proběhnout okamžitě, jakmile je rozpoznáno bezpečnostní riziko a nelze-li toto riziko vyřešit jiným zásahem, např. dohodou s rodiči. Proces BID by měl být uzavřen a jeho rozhodnutí provedeno co možná nejrychleji.

Vzhledem k závažnosti rozhodnutí o nejlepším zájmu dítěte je nezbytné profesionální posouzení a maximální snaha o zapojení lidí s požadovanou kvalifikací a odborností. Pokud nemá UNHCR mezi svými pracovníky k dispozici kvalifikované profesionály, mělo by je hledat ve svých partnerských organizacích. UNHCR by zároveň mělo maximálně usilovat o zapojení kompetentních národních a místních úřadů do procesu určování nejlepšího zájmu dítěte.

Jak již bylo řečeno, odloučení dítěte od rodičů z důvodů závažného zneužívání nebo zanedbávání by mělo být opatřením poslední instance, tj. mělo by se k němu přistupovat pouze tehdy, nejsou-li k dispozici mírnější opatření na ochranu dítěte, a mělo by být provedeno v co nejkratší době. Rozhodnutí o určení nejlepšího zájmu rovněž stanoví časový rámec, v němž je odloučení nezbytné, a pokud existuje možnost budoucího opětovného sloučení s rodiči, má obsahovat i časový rámec pro přezkoumání tohoto rozhodnutí.

Každé rozhodnutí o odloučení dítěte od rodičů proti jejich vůli musí stanovit podmínky, za nichž mají rodiče možnost se s dítětem setkávat, včetně četnosti a typu tohoto kontaktu.

### **2.3.5 Svěření dítěte do péče**

V rámci svého mandátu mezinárodní ochrany bylo UNHCR požádáno Výkonným výborem, aby přijalo kroky pro přesídlení ohrožených žen a dětí a umožnilo urychlený odjezd ohrožených žen a dětí na nich závislých.<sup>15</sup> V tomto kontextu vyvstávají složité otázky související se svěřením dítěte do péče.

Pravomoc odloučit dítě od rodičů proti jejich vůli spadá do kompetence jednotlivých států (článek 9 Úmluvy o právech dítěte). Haagská úmluva z 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí uvádí, že v případě uprchlíků tuto odpovědnost nese stát, v němž se dítě nachází (článek 6).

Přesun dítěte do třetí země bez souhlasu rodičů či jiné osoby, instituce nebo orgánu, jemuž náleží právo na výkon rodičovské péče, může za určitých okolností naplňovat skutkovou podstatu mezinárodního únosu dítěte. Článek 3, odst. 1 Úmluvy z 25. října 1980 o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí považuje přemístění za protiprávní, jestliže: „(a) bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba (...) podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před

přemístěním nebo zadržením; a (b) v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby bylo nedošlo k přemístění či zadržení“.

Z toho vyplývá, že přemístění dítěte bez souhlasu osoby, instituce nebo jiného orgánu s právem péče o dítě není únosem, pokud nejsou vykonávána práva péče o dítě. V závislosti na okolnostech to může být případ, kdy příslušná osoba nebo orgán není s dítětem nebo osobou, jež o něj pečuje, po dlouhou dobu ve styku, a to bezdůvodně.

V případech, kdy jsou práva péče o dítě vykonávána oběma rodiči, musí UNHCR ještě před zajištěním přesídlení dítěte-uprchlíka bez jednoho z rodičů přijmout přiměřené kroky k vyjasnění práv péče o dítě. Pokud v rámci svého výkonu funkcí mezinárodní ochrany dospěje UNHCR po komplexním přezkoumání k závěru, že je přesídlení jednoho rodiče jediným či nejvhodnějším řešením zabránění vystavení dítěte závažnému riziku ohrožení, mělo by přijmout následující preventivní opatření týkající se dítěte:

- Od rodiče, který s dítětem necestuje, získat informovaný písemný souhlas s odjezdem dítěte za účelem přesídlení.
- V případě, že není rodič přítomen nebo souhlas odmítá poskytnout, ověřit, zda bylo již učiněno nějaké předchozí rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče, a pokud ano, toto rozhodnutí získat, ledaže by kontaktování úřadů země původu ohrozilo bezpečnost dítěte nebo jeho rodičů.
- Pokud neexistuje předchozí rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče anebo pokud takové rozhodnutí očividně nevychází z mezinárodních norem týkajících se nejlepšího zájmu dítěte, měly by být příslušné úřady země azylu vyzvány, aby rozhodly o svěřeni dítěte do péče ještě před jeho odjezdem. UNHCR může v případě potřeby podpořit budování kapacity příslušných úřadů v zemi azylu, např. formou zavedení zvláštních postupů pro naléhavé případy.
- Pokud příslušné národní úřady nevyjasní práva péče o dítě, a to i v případech, kdy je jeden z rodičů přesídlován a spor o péči o dítě zůstává nevyřešen (protože příslušné úřady nejsou k dispozici nebo nejsou dostupné, případně nelze získat úřední dokumenty ze země původu), UNHCR by mělo přistoupit k BID, aby stanovilo, zda je přesídlení společně s jedním rodičem v nejlepším zájmu dítěte.<sup>16</sup> Je třeba vynaložit veškeré úsilí, aby se do procesu určování nejlepšího zájmu dítěte zapojili zástupci země azylu, a tento proces tak získal nejsilnější možnou legitimitu.
- Pokud otázky ohledně svěřeni dítěte do péče zůstávají nerozhodnuty, mělo by být rodiči, s nímž je dítě přesídlováno, doporučeno, aby po příjezdu do země přesídlení zahájil kroky k získání plného práva péče o dítě. Kromě toho by měl být v zemi přesídlení vznesen formální požadavek na co možná nejrychlejší rozhodnutí ve věci svěřeni dítěte do péče, a to na základě článku 25 Úmluvy



o právním postavení uprchlíků z roku 1951 (administrativní pomoc). Toto rozhodnutí by mělo vymezit i práva styku s dítětem.

- Je-li to možné, dítě či pečovatel by u sebe měli mít kopie souhlasu, rozhodnutí či dalších souvisejících dokumentů týkajících se svěřením dítěte do péče. Tyto dokumenty mohou být užitečné při určování práva péče o dítě v zemi návratu či přesídlení.

# 3

## **Postupy určování nejlepšího zájmu a přijímání rozhodnutí**

Tato závěrečná kapitola poskytuje konkrétní vodítka pro postup určování nejlepšího zájmu dítěte a související rozhodování, zejména ve vztahu k:

- procesním zárukám a normám,
- osobám zapojeným do procesu a jejich úlohám,
- způsobu shromažďování a ověřování informací,
- zvažování všech faktorů sloužících k určení nejlepšího zájmu dítěte,
- informování dítěte,
- zaznamenávání a přezkoumávání rozhodnutí.

## **3. Postupy určování nejlepšího zájmu a přijímání rozhodnutí**

### **3.1 Stanovení postupu pro určování nejlepšího zájmu dítěte**

#### **3.1.1 Procesní záruky**

Pro zachování integrity procesu BID je zcela zásadní dodržovat základní procesní záruky doporučené v této Směrnici: odpovídající účast dítěte, zapojení osob s příslušnou kvalifikací a systematické dokumentování všech kroků celého postupu.

V tomto kontextu je zejména důležité shromažďování a analýza komplexních informací o dítěti a prostředí, v němž žije. Tyto činnosti by měly vykonávat osoby se zkušenostmi v oblasti ochrany, komunitních služeb, péče o dítě. Informace pak poslouží jako základ pro rozhodování mezioborové komise BID. Přílohy této Směrnice obsahují tabulky znázorňující klíčové prvky procesu určování nejlepšího zájmu pro každou ze tří situací uvedených v kapitole 2. Seznam faktorů, které je třeba zvážit při určování nejlepšího zájmu dítěte, je obsažen v příloze 9. Využití tohoto seznamu může usnadnit jak získávání informací, tak rozhodovací proces.

Do procesu určování by měli být zapojeni pracovníci s příslušnou kvalifikací a odborností v různých oblastech. Jelikož takoví pracovníci nemusí být v rámci UNHCR vždy k dispozici, doporučuje se zapojit i partnerské organizace zabývající se ochranou dětí, které mají dostatečnou kvalifikaci pro proces BID, a to jak ve fázi shromažďování a analýzy informací, tak ve fázi rozhodování.

Pro zaručení integrity a kvality procesu BID je třeba, aby:

- všechny zapojené osoby podepsaly Pravidla chování UNHCR nebo podobný závazek organizace či subjektu, pro něž pracují, a závazek důvěrnosti (viz příloha 5) s tím, že podepsané kopie těchto dokumentů si ponechá UNHCR;
- se tyto osoby nezapojovaly do individuálních případů určování nejlepšího zájmu dítěte, pokud u nich dochází ke střetu zájmů, např. pokud se jedná o jejich přátele či příbuzné;
- tyto osoby byly vyškoleny v oblastech, jimiž se zabývá tato Směrnice, Pravidla chování a další příslušná problematika.

#### **3.1.2 Standardní operační postupy (SOP)**

Pro zajištění spravedlivosti, transparentnosti a efektivity procesu určování nejlepšího zájmu dítěte je třeba zavést konkrétní standardní operační postupy (SOP). Tam, kde je to možné, by se mělo vycházet ze stávajících SOP a s využitím této Směrnice do nich doplnit příslušné části související s BID. Tyto konkrétní postupy by měly být

vypracovávají ve spolupráci s partnerskými organizacemi a měly by brát v úvahu národní kontext a realitu, v níž Úřad působí.

Postup určování nejlepšího zájmu dítěte by neměl probíhat izolovaně, ale v rámci komplexního systému ochrany dětí, jak je vysvětleno v kapitole 1. Je třeba jej rovněž propojit se SOP pro prevenci sexuálního a genderového násilí a reakci na ně.

Jakmile jsou k dispozici klíčové prvky ochrany dětí bez doprovodu a odloučených dětí, je určování nejlepšího zájmu mnohem snazší a rychlejší. K těmto prvkům patří registrace jednotlivce, dokumentace, určení právního postavení uprchlíka, vyhledávání členů rodiny, jakož i monitorování, podávání zpráv a postoupení případu. Shromáždování informací nezbytných pro proces určení nejlepšího zájmu dítěte bude díky tomu vyžadovat méně času a zdrojů.

Ačkoli je proces určování nejlepšího zájmu za běžných podmínek omezen jen na děti, v některých případech mohou žít ve skupině s dětmi bez doprovodu i mladí dospělí se stejnou zkušeností útěku. V takových situacích může kancelář Úřadu rozhodnout o rozšíření procesu BID i na mladé dospělé osoby do věku 21 let, pokud to vyžaduje jejich ochrana nebo hledání trvalého řešení.

### **3.1.3 Jmenování supervizora pro určování nejlepšího zájmu dítěte**

Důležitým krokem pro kanceláře pracující s dětmi, u nichž je třeba určit nejlepší zájem, je jmenování pracovníka, který ponese odpovědnost za zahájení procesu BID a dohled nad jeho průběhem. Tento supervizor by měl být jmenován vedoucím kanceláře Úřadu z řad pracovníků s kvalifikací v oblasti ochrany dětí nebo sociální péče o děti, případně alespoň v oblasti komunitních služeb či ochrany.

Supervizor procesu určování nejlepšího zájmu dítěte nese odpovědnost za následující úkoly (viz také dotazník v příloze 8):

- připravit a monitorovat proces určování nejlepšího zájmu, sestavit komisi BID a určit pracovníky či partnerské organizace, které shromáždí informace;
- vytvořit či doplnit stávající Standardní operační postupy;
- zajistit školení a zaručit integritu a důvěrnost procesu určování nejlepšího zájmu dítěte, zajistit podpis Pravidel chování a závazku důvěrnosti ze strany všech pracovníků zapojených do procesu BID;
- udržovat dialog s kompetentními místními a národními úřady, pravidelně je informovat, pokud nejsou přímo zapojeny do procesu určování nejlepšího zájmu;
- v závislosti na kontextu přezkoumat analýzu procesu určování nejlepšího zájmu a doporučení, která budou předložena komisi BID;
- vytvořit komisi BID a spolupracovat s ní, sledovat akce následující po rozhodnutí o nejlepším zájmu dítěte;
- zajistit řádné zdokumentování procesu určování nejlepšího zájmu;
- znovuotevřít proces určování nejlepšího zájmu za okolností uvedených v části 6 (znovuotevření rozhodnutí o nejlepším zájmu dítěte, viz níže);

- v závislosti na kontextu spravedlivě určit prioritu případů určování nejlepšího zájmu dítěte.

Při určování priority případů je třeba vzít v úvahu stávající bezprostřední rizika pro určité skupiny dětí, vážné zdravotní problémy, věk dítěte a vyhlídky na trvalé řešení. Obecně by měly být upřednostňovány malé děti. Nicméně za určitých okolností, např. je-li varianta přesídlení k dispozici jen pro děti, může být moudřejší upřednostnit jedince, kteří se věkem co nejvíce blíží dospělosti, aby jim byl zachován přístup k této alternativě a podpoře poskytované při příchodu do země přesídlení. V jiných situacích mohou konkrétní skupiny dětí bez doprovodu a odloučených dětí (např. dívky, děti určitého věku, děti, které fungují jako hlavy rodiny anebo postižené děti) čelit zvýšenému riziku zneužívání ve formě obchodování s lidmi, sexuálního vykořisťování, otroctví nebo nevolnictví, a tudíž by jim měla být dána přednost.

Na malých detašovaných pracovištích, která řeší případy dětí bez doprovodu a odloučených dětí jen zřídka a kde UNHCR ani jeho partnerské organizace nejsou schopny uskutečnit proces určování nejlepšího zájmu dítěte v plném rozsahu, je třeba hledat pomoc u supervizora BID z příslušné regionální kanceláře. V takovém případě lze využít funkční mechanismy, včetně komise BID, pokud členové komise mají nezbytné znalosti o dětech nacházejících se v jiné zemi.

Pro větší operace s několika detašovanými pracovišti, která provádějí určování nejlepšího zájmu dítěte, by mohl být v pobočce nebo regionální kanceláři jmenován **koordinátor BID**, který zajistí soulad postupů na jednotlivých místech a trvalou podporu a koordinaci v rámci procesu určování nejlepšího zájmu. Úloha koordinátora procesu BID je obzvláště důležitá v zemi, kde je rozhodnuto o vytvoření jedné komise BID na národní úrovni namísto několika komisí v různých terénních působištích. V takovém případě úkoly koordinátora odpovídají úkolům, které běžně vykonává supervizor BID.

#### **1.4 Odpovědnost za shromažďování informací**

Shromažďování všech informací potřebných pro proces určování nejlepšího zájmu dítěte by mělo být svěřeno jednomu či více **sociálním pracovníkům**. Tento úkol jim přidělí supervizor BID v rámci UNHCR (např. z okruhu pracovníků pro oblast ochrany a komunitních služeb) anebo bude tento úkol delegován na partnerskou agenturu, což je ještě vhodnější. Označení sociální pracovník, užívané v této Směrnici, se týká osoby odpovědné za konkrétní kroky v rámci procesu určování nejlepšího zájmu dítěte a neoznačuje žádnou konkrétní funkci či pozici.

Příslušný sociální pracovník musí být odborníkem na problematiku ochrany dětí, komunitních služeb nebo zajišťování životních podmínek pro děti. Pokud tato odbornost není k dispozici a nelze ji získat zvenčí, detašované kanceláře by se měly pokusit ji vytvořit prostřednictvím zapojení místních pracovníků, kteří sice nemají potřebné vzdělání pro sociální práci s dětmi, ale mohou po absolvování příslušného školení pracovat pod vedením a dohledem supervizora BID.

Z důvodů nezávislosti se doporučuje, aby tento sociální pracovník nebyl vybírán z komunity uprchlíků. Přesto musí osoba tuto komunitu dobře znát a úzce s ní spolupracovat.

V případě, že jsou dotčenými dětmi dívky, by mělo být vynaloženo přiměřené úsilí zapojit do procesu provádění pohovorů a tlumočení ženy, ledaže samotné dítě si přeje něco jiného.

Příslušné pokyny pro shromažďování informací potřebných pro proces určování nejlepšího zájmu dítěte jsou uvedeny v části 3.3 (Zvažování protichůdných práv při rozhodování), viz níže. Týkají se přezkoumání stávajících informací, pohovorů s dětmi, s osobami požívajícími rodičovská práva (jsou-li přítomny) a dalšími osobami dítěti blízkými. Sociální pracovník by měl rovněž vyhodnotit shromážděné informace a návrhy doporučení pro rozhodnutí (viz dotazník v příloze 7).

Odbornost sociálního pracovníka zahrnuje:

- obeznámenost s technikami pohovoru pro různé věkové skupiny;
- schopnost odhadnout věk a vyspělost dítěte;
- znalost práv dítěte;
- citlivost přístupu k dítěti podle jeho pohlaví;
- pochopení vlivu kulturních, náboženských a sociálně ekonomických faktorů na chování a znalosti dítěte;
- odbornost v psychosociálním poradenství včetně oblasti mentálního a fyzického vývoje dítěte, schopnost rozpoznat známky rozrušení.

### **3.1.5 Vytvoření komise pro určování nejlepšího zájmu dítěte**

Úlohou této komise je zvážit doporučení sociálního pracovníka přezkoumaná supervizorem BID, vyhodnotit dostupné alternativy a rozhodnout, která z nich je v nejlepším zájmu dítěte.

Vytvoření komise má na starosti supervizor BID. Komise by měla být mezioborová, vyvážená z hlediska pohlaví svých členů a za normálních okolností by se měla skládat ze tří až pěti osob s příslušnou kvalifikací v problematice vývoje a ochrany dětí. Členové komise BID by měli v komisi působit jako nezávislí odborníci. Jak již bylo řečeno v předchozí části, pokud k procesu určování nejlepšího zájmu dochází na několika detašovaných pracovištích v rámci jedné operace, lze v závislosti na kontextu vytvořit místní komise v každé této oblasti, anebo jednu ústřední komisi v kanceláři, jíž budou následně předávány všechny případy.

Je-li to možné, komise pro určování nejlepšího zájmu by měla být sestavena ve spolupráci s příslušnými národními nebo místními sociálními úřady, které by měly v procesu rozhodování převzít aktivní úlohu. Mezinárodní nebo národní organizace a nevládní organizace se zvláštním mandátem týkajícím se dětí, které jsou obeznámeny s populací, jež spadá do oblasti zájmu UNHCR, by měly být rovněž přizvány k účasti v komisi BID. Organizace, u nichž může docházet ke střetu zájmů, např. organizace zapojené do konkrétních aspektů péče o děti nebo organizace zpracovávající pro

UNHCR problematiku přesídlování, by neměly mít v komisi většinu. Pro lepší pochopení komunity je vhodné zvážit i možnost přizvat do komise zkušeného člena této komunity. V tom případě je ovšem třeba zaručit zachování integrity a důvěrnosti celého procesu a bezpečnosti dotčené osoby. UNHCR by sice mělo být v komisi zastoupeno, ale supervizor BID by za běžných okolností neměl mít hlasovací právo.

Pracovní postupy komise BID by měly být definovány v příslušných SOP. Rozhodnutí by měla být přijímána většinou nebo kvalifikovanou většinou hlasů, a to v závislosti na složení komise. Rozhodnutí stanovující přesídlení jako nejvhodnější řešení musí být schváleno ze strany UNHCR. Část 3.3 (Zvažování protichůdných práv při rozhodování) uvádí pokyny pro zvážení všech příslušných hledisek pro určení nejlepšího zájmu dítěte v každém individuálním případě. Příloha 9 obsahuje seznam faktorů, které by měly být při rozhodování zohledněny.

Jednání komise je dle ustanovení v části 3.3 třeba zaznamenat do formuláře hlášení BID (viz příloha 6). Toto hlášení musí obsahovat informaci, zda bylo rozhodnutí přijato většinou hlasů, nebo jednohlasně a jaké důvody k němu vedly. Pokud je nějaká informace odmítnuta (např. z důvodu nevěrohodnosti), je třeba to zaznamenat do hlášení BID.

Komise pro určení nejlepšího zájmu dítěte musí rovněž rozhodnout a v hlášení uvést, zda existují konkrétní informace, které by se dítěti neměly sdělovat, jelikož to není v jeho nejlepším zájmu.

Komise BID by měla mít dobré znalosti a zkušenosti v těchto oblastech:

- práva dětí a tuzemský právní rámec;
- mezinárodní uprchlické právo, politika trvalých řešení pro uprchlíky a zkušenost s prací s uprchlíky;
- praktické projevy různých vývojových fází dětí a dospívajících a psycho-sociální podmínky;
- konkrétní bezpečnostní rizika, jako např. obchodování s lidmi, nábor do ozbrojených sil, sexuální a genderové násilí;
- procesní aspekty určování nejlepšího zájmu dítěte;
- komunita, včetně tradičních praktik péče o dítě.

### 3.1.6 Práce s tlumočníky a opatrovníky

Osoby pracující v rámci procesu určování nejlepšího zájmu jako **tlumočníci** by měly být speciálně vyškoleny.<sup>17</sup> Kromě jazykových znalostí by si tlumočníci měli být dobře vědomi nestrannosti své úlohy, zachovávat důvěrnost a citlivě přistupovat k dítěti vzhledem k jeho pohlaví, věku a kultuře.

Přesná úloha **opatrovníka** a způsob jeho ustanovení se v jednotlivých zemích liší. Při shromažďování příslušných informací by se sice měli členové komise na osobu opatrovníka vždy obracet, nicméně jeho úloha v procesu určování nejlepšího zájmu do značné míry závisí na jeho funkci. Opatrovníci jmenovaní úřadem za účelem

zastupování dítěte při soudním řízení by měli být za běžných okolností přizváni k účasti na zasedání komise BID. Naopak, pokud pojem „opatrovník“ označuje dospělou osobu, která přebírá odpovědnost za dítě (např. pěstoun), neměla by být tato osoba do komise BID přizvána.

### 3.1.7 Zjednodušené postupy pro zvláštní situace

Zjednodušené postupy procesu určování nejlepšího zájmu se mohou uplatnit při rozhodování o trvalém řešení nebo dočasné péči ve výjimečných situacích, kde jsou jasné známky toho, co představuje nejlepší zájem jednotlivého dítěte nebo skupiny dětí se stejnou charakteristikou (např. etnický původ, oblast původu, podobná forma péče). Za takových okolností lze pomocí tzv. nástroje pro rozpoznání zvýšeného rizika<sup>18</sup> nebo konkrétních dotazníků určit, u kterých dětí je třeba uplatnit úplný proces určování nejlepšího zájmu a u kterých by bylo vhodnější využít zjednodušených postupů.

Zjednodušený proces určování nejlepšího zájmu dítěte by měl být omezen na následující situace:

- před sloučením rodiny;
- v případě výjimečné situace týkající se zdraví či ochrany, která vyžaduje okamžité přesídlení;
- náhlý přesun velkého počtu dětí bez doprovodu a odloučených dětí v krátkém časovém úseku, kdy z praktických důvodů nestačí kapacita UNHCR a jeho partnerských organizací na provedení úplného procesu určení nejlepšího zájmu. To může nastat např. při masovém návratu do vlasti, kdy je třeba přezkoumat dříve přijatá rozhodnutí o nejlepším zájmu, anebo při krátkém trvání vysídlení, v jehož rámci nebyl proveden žádný proces určení nejlepšího zájmu pro účely trvalého řešení.

V případě zjednodušeného postupu určování nejlepšího zájmu musí být dodrženy klíčové záruky: je třeba povést pohovor s každým dítětem a získat příslušné informace; do procesu určování nejlepšího zájmu dítěte by měly být zapojeny alespoň dvě osoby; každý případ musí být řádně zdokumentován. Nicméně rozhodování lze zjednodušit následujícími způsoby:

- snížení nebo upravení počtu členů v komisi BID nebo
- nahrazení komise přezkoumávajícím pracovníkem s kvalifikací v oblasti ochrany dětí.

Zjednodušený proces určování nejlepšího zájmu by měl být doplněn i o další záruky, aby se minimalizovala rizika pro dítě. Patří sem např. rozhovory s dětmi v tematických skupinách, které by měly odhalit případná rizika, posílení mechanismů monitorování při příchodu do země návratu nebo přesídlení, doprovod během cesty, konečné ověření rozhodnutí o nejlepším zájmu dítěte v den odjezdu, sledování a přezkoumání péče v zemi návratu nebo přesídlení.



## 3.2 Shromažďování informací

Jelikož proces určování nejlepšího zájmu dítěte vyžaduje jasné a komplexní pochopení původu a zázemí dítěte, je zcela zásadní, aby bylo zjištěno maximum informací o jeho potřebách a rizicích v oblasti ochrany, o jeho citových vazbách, schopnostech, zájmech a rovněž o schopnostech dospělých osob, které jsou ochotny o dítě pečovat. Proces musí být soustředěn na dítě, musí brát v úvahu jeho pohlaví, zaručit jeho účast a zohledňovat jeho budoucnost.

Jelikož získané poznatky určí výsledek procesu BID, musí být faktické a musí vycházet z důvěryhodných informací. Pokud nejsou informace kompletní nebo pokud si protirečí (např. z důvodu nedostatečného přístupu do země původu, nebezpečí v dotčené oblasti či nedostatečnému přístupu k důvěrným informacím), musí osoby přijímající rozhodnutí dospět k rozumnému kompromisu mezi potřebou rychlého rozhodnutí o nejlepším zájmu dítěte a zajištěním komplexních informací tvořících základ tohoto rozhodnutí.

Velmi důležitým aspektem je zachování důvěrnosti. Dítě si nemusí být vědomo, že je svěřeno do pěstounské péče, a pěstouni mohou mít dobré důvody požadovat, aby tato informace nebyla sdělována ani dítěti, ani komunitě. Pracovníci určující nejlepší zájem dítěte by měli tuto žádost respektovat, jelikož zveřejnění takové informace může vést k diskriminaci dítěte nebo jinak poškodit jeho nejlepší zájem.

Informace shromážděné sociálním pracovníkem musí obsahovat:

- ověření stávajících dokumentů poskytujících informace o dítěti,
- pohovory s dítětem a v případě potřeby i jeho pozorování,
- pohovory s osobami z okolí dítěte včetně pečovateli, širší rodiny a sourozenců, přátel, sousedů, učitelů, vedoucích představitelů a pracovníků komunity, opatrovníka,
- základní informace o podmínkách v uvažované geografické oblasti a
- v případě potřeby názory odborníků.

Sociální pracovník by měl komisi předložit osobní spis dítěte, nejlépe v tištěné formě (čímž se omezuje riziko dalšího šíření). Spis by měl obsahovat registrační formulář dítěte, shrnutí historie případu, dostupné možnosti a jejich pravděpodobný dopad na dítě, jakož i doporučení založená na analýze všech souvisejících faktorů. Kromě toho by měl zahrnovat i zaznamenané názory a další dosud shromážděné relevantní informace. Pro rozhodnutí týkající se oddělení od rodičů by mělo být komisi BID předloženo i stanovisko každého rodiče. Za účelem systematické prezentace informací by měl být použit **formulář hlášení BID** (viz příloha 6).

### 3.2.1 Ověření stávajících informací o dítěti

Shromažďování informací by mělo být zahájeno okamžitě poté, kdy je rozpoznáno ohrožené dítě, dítě bez doprovodu nebo odloučené dítě. Tehdy by měl být založen i osobní spis dítěte. Informace shromážděné během registrace, informace o stavu dítěte

získané UNHCR nebo jeho partnerskými organizacemi a aspekty jednotlivých postupů určování právního postavení uprchlíka (RSD) jsou pro proces určování nejlepšího zájmu dítěte velmi důležité, zejména pokud odhalují úroveň jeho vyspělosti, nebo že dítě bylo vystaveno násilí. Osobní spis vytvořený na začátku procesu poskytne užitečná východiska pro BID.

Je důležité tyto informace ověřovat, aby dítě nebylo zbytečně podrobováno dalším pohovorům, zejména v případech, které souvisejí se stresujícími událostmi.

Sociální pracovník musí mít přístup k příslušným informacím, aby mohl komisi poskytnout informovaná doporučení. Patří sem i přístup k registračním údajům UNHCR a shrnutí žádosti dítěte o přiznání právního statusu uprchlíka, které lze za běžných okolností komisi BID předložit. Měl by mít přístup k příslušným částem spisů UNHCR, partnerských nebo nevládních organizací, pokud obsahují informace, jež jsou významné pro určení nejlepšího zájmu dítěte. Tyto informace by se měly za běžných okolností užívat jen jako podkladové a z důvodů ochrany osobních údajů by neměly být komisi sdělovány. V této souvislosti je třeba uzavřít s partnerskými organizacemi a mezi nimi navzájem dohody o sdílení údajů.

Pokud sociální pracovník dospěje k závěru, že pro informované rozhodnutí jsou zásadně důležité další informace ze spisů RSD nebo jiných důvěrných zdrojů (např. probíhající antiretrovirová terapie v případě dobrovolného návratu do země, kde taková léčba není k dispozici), musí se poradit se supervizorem BID. Ten může povolit sdílení informací nutných pro informované rozhodnutí a minimalizovat tak rizika, která z toho vyplývají pro dítě a jeho rodinu.

### **3.2.2 Zjišťování názorů dítěte**

Dítě, jež dovede zformulovat své názory, má právo tyto názory svobodně vyjádřit, a to ve všech záležitostech, které se ho dotýkají. Pohovory s dítětem tudíž hrají hlavní roli v procesu určování jeho nejlepšího zájmu. Je třeba znát myšlenky, pocity a názory dítěte, aby bylo možné řádně posoudit dopad navrhovaného kroku na jeho fyzickou a duševní pohodu.

Tato část pojednává o tom, jak dítě podpořit, aby se svěřovalo se svými názory, a objasňuje, jaké informace lze od dítěte získat. Je třeba ji číst v kontextu platných postupů pro vedení pohovorů a metod získávání důkazů od dětí. Příslušný seznam je obsažen v dalším textu.

#### **a) Podpora dítěte při vyjadřování názorů**

Proces určování nejlepšího zájmu je třeba dítěti a dospělým osobám, jako např. rodičům či pěstounům, srozumitelně objasnit hned na počátku. O průběhu celého procesu by měli být průběžně informováni. Sociální pracovník musí zajistit, aby proces určování nejlepšího zájmu pochopily všechny zainteresované strany.

Dítě mělo být vyrozuměno o záměru využít pro účely BID informace, které dříve poskytlo UNHCR a jeho partnerským organizacím v závislosti na své vyspělosti. Dítě by mělo být dotázáno, zda má k použití těchto informací nějaké výhrady. Jakmile je zajištěno, že dítě porozumělo účelu procesu BID, sociální pracovník by měl zapsat důvody námitek, jež byly vyjádřeny. Pokud dítě nechce zveřejnit již poskytnuté informace, je třeba se poradit se supervizorem BID, který stanoví, zda je v zájmu dítěte tyto informace komisi BID předat, či nikoli.

Přitom je třeba mít na paměti následující:

- Od dítěte se nedá očekávat, že poskytne „dospělý“ popis svých zkušeností. Je třeba užívat jednoduchý, věku uzpůsobený jazyk. Je třeba přihlídnout i k tomu, kolik bylo dítěti let a v jakém vývojovém stupni se nacházelo v době, kdy k příslušné události došlo, a jak je na tom v době pohovoru. Děti nemusí být schopny předávat informace týkající se kontextu, časové posloupnosti, významu a podrobností se stejnou přesností jako dospělí a mohou mít jen omezené znalosti o podmínkách v zemi původu. K lepší komunikaci pravděpodobně povede, pokud osoba vedoucí pohovor bude přistupovat ke schopnostem dítěte jako k odlišným od dospělého, nikoli horším.
- Aby dítě mohlo smysluplně vyjádřit své názory, veškeré alternativy by mu měly být vysvětleny citlivým a přiměřeným způsobem.
- Pro mnoho dětí je snazší hovořit za přítomnosti přítele nebo opatrovníka. V této věci je ovšem třeba postupovat opatrně, jelikož současní pečovatelé, pěstouni a další zúčastnění mohou mít na procesu osobní zájem a mohou dítěti bránit svobodně vyjadřovat jeho názory. Dospělí, kteří jsou podezřelí ze zneužívání, by nikdy neměli být pohovoru přítomni.
- Pohovor s dítětem by se měl konat v důvěryhodném a dítěti přátelském prostředí. Je-li to možné, mělo by místo vybrat samo dítě. Je třeba zajistit, aby se dítě cítilo uvolněně a mohlo si vytvořit vztah založený na důvěře. Prostor a vyznění pohovoru by mělo být co možná nejméně formální.
- Děti by vždy měly mít možnost říci „ne“ nebo odmítnout odpovědět na otázku. Měly by mít možnost změnit názor a dělat chyby.
- Děti nemusí emocionálně reagovat na to, o čem vyprávějí, stejným způsobem jako dospělí. Děti nemusí mít vůbec žádné emocionální reakce a nemusí ani reagovat na emocionální náznaky osoby vedoucí pohovor. Tato osoba by proto měla dbát na to, aby neusuzovala na pocity dítěte v souvislosti s nějakou událostí či situací na základě „dospělých“ reakcí.
- Trauma může ovlivnit schopnost dítěte předávat při pohovoru informace. Proto by sociální pracovník měl využívat i další metody a postupy, např. pozorování,

doplňování vět, hry, kreslení, aby dítěti pomohl vyjádřit traumatizující zážitek (např. útěk, odloučení).

- Délka pohovoru by měla být uzpůsobena věku, vyspělosti a psychickému stavu dítěte. Kvůli snížení stresu se doporučuje provést dva nebo tři kratší pohovory namísto jednoho dlouhého. V ideálním případě by všechny pohovory měla vést jedna osoba a tentýž tlumočnick, protože dítě často potřebuje čas, než naváže nový vztah. Pokud dá dítě kdykoli najevo, že upřednostňuje konkrétní osoby, mělo by se to s ním prohovorit.
- Ve výjimečných případech extrémního rozrušení, jako jsou případy zneužívání, je třeba zajistit, aby dítě mělo okamžitý přístup k odborné péči, zejména pokud je pravděpodobné, že při pohovoru vyjdou na povrch informace, které dítě rozruší.

## **b) Povaha informací, které se od dítěte zjišťují**

Povaha informací, které lze od dítěte vyžadovat, závisí na celé řadě faktorů, jako jsou jeho věk a vyspělost, typ rozhodnutí, které se má přijmout, a informace dostupné z jiných zdrojů. Dále jsou uvedeny některé oblasti, jimiž je třeba se zabývat:

- kvalita vztahu mezi dítětem a ostatními osobami, které o něj v minulosti pečovaly,
- důvody odloučení nebo příčiny konkrétních rizik v oblasti ochrany,
- předchozí zkušenosti dítěte, jež mohou ovlivnit rozhodnutí,
- názory a obavy dítěte s ohledem na různé zvažované alternativy.

## **Kde hledat rady pro vedení pohovorů s dětmi:**

- **Práce s dětmi z řad uprchlíků a přistěhovalců: Problematika kultury, práva a vývoje** (Luteránská přistěhovalecká a uprchlická služba), 1998;
- **Postupy pro práva dětí, část Práce s dětmi** (Save the Children, UNICEF, OHCHR, UNHCR), 2002;
- **Slyšíš mě? Právo malých dětí účastnit se rozhodnutí, která se jich týkají** (Nadace Bernarda Van Leera), 2005;
- **Mapování mobility a blokové diagramy: Nástroje pro vyhledávání členů rodiny a sociálně reintegrační práci s odloučenými dětmi** (Brigitte De Lay), 2003.

Neexistuje žádná standardní forma zaznamenávání pohovorů s dítětem. Důležité ovšem je zaznamenat veškeré informace, které dítě poskytne, a zanést i všechna následná opatření týkající se ochrany dítěte či dalších problémů, jež je třeba řešit. Na konci pohovoru je třeba posoudit věk a vyspělost dítěte.

Základní informace o dítěti by měly být zaznamenány v meziagenturním evidenčním formuláři pro děti bez doprovodu a odloučené děti (k dispozici na příloženém CD-ROMu). Pokud byl tento nebo podobný formulář vyplněn již během registrace (což je běžná praxe), měly by se informace v něm obsažené ověřit.

### 3.2.3 Pohovory s rodinnými příslušníky a dalšími osobami dítěti blízkými

Příslušné informace je třeba získat i od osob dítěti blízkých, jelikož jejich důkladná znalost dítěte může být pro proces BID velice cenná. Platí to zejména o rodičích (jsou-li přítomni), sourozencích, pěstunech a opatrovnících. Je třeba zaznamenat jejich názory na to, co je v nejlepším zájmu dítěte. Jejich úloha je obzvláště důležitá v případě malých dětí a dětí v mimořádně špatném psychickém stavu, od nichž lze přímo získat jen omezené informace.

S pomocí dítěte lze zmapovat síť osob, které jsou mu blízké, a jejich vzájemné vztahy. Jednou z metod je požádat dítě, aby nakreslilo osoby, s nimiž je ve styku a s nimiž má důvěrný vztah.

Při pohovoru s těmito osobami musí být sociální pracovník obezřetný a musí zachovávat přísnou důvěrnost. Informace, které získá od dítěte, jakož i přání dítěte nesmí nikomu sdělovat, protože by se tak dítě mohlo ocitnout v nebezpečí anebo by byl ohrožen vztah dítěte se sociálním pracovníkem. V případech, kdy existuje podezření na obchodování s lidmi nebo zneužívání dítěte, musí být ohled na bezpečí dítěte hlavním faktorem při rozhodování, zda budou dotazovány osoby z nejbližšího okolí dítěte a jakou metodou se toto dotazování bude řídit.

Obezřetnost je třeba zachovat i při komunikaci s rodiči dětí bez doprovodu nebo odloučených dětí, kteří zůstali v zemi původu. Kontakt s nimi by totiž mohl úřadům země původu odhalit, že dítě žádá v jiné zemi o azyl, a vystavit rodiče či dítě potenciální újmě. Pokud se podařilo vyhledat rodinu dítěte, informace od Mezinárodního výboru Červeného kříže či jiného úřadu zabývajícího se vyhledáváním informací o situaci rodiny a její připravenosti přijmout dítě, budou zpravidla pro proces určování nejlepšího zájmu dítěte stačit.

V případě **odloučení dětí od rodičů proti jejich vůli** mají rodiče právo se k situaci vyjádřit a jejich názory musí být zaznamenány a předloženy komisi BID. Totéž platí pro rozhodnutí ohledně případného odloučení od doprovázející dospělé osoby při stanovování formy dočasné péče a v případě odebrání dítěte pěstounům, kdy je nutné posoudit nejlepší zájem dítěte.

Dále jsou uvedeny příklady informací, které lze získat od osob dítěti blízkých:

- délka a kvalita vztahu s dítětem, v případě potřeby i potenciální dopad odloučení na dítě;
- místo pobytu sourozenců a zajištění jejich péče;

- názory týkající se strachu, obav a přání vyjádřených dítětem (tyto názory musí vycházet z faktů, jež jsou osobě vedoucí pohovor k dispozici, nikoli z informací od sociálního pracovníka, který je v kontaktu s dítětem);
- oblasti, v nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů;
- návyky dítěte, pokud jde o hraní si a chování mezi ostatními dětmi a členy komunity (v případě dětí v pěstounské péči i interakce s ostatními dětmi v pěstounské rodině a s pěstouny);
- jak si dítě vede ve škole, jak se dovede soustředit v hodinách a jak se projevuje v kolektivu dětí a učitelů;
- informace o útěku, rodičích a situaci v zemi původu před útekem.

### 3.2.4 Základní informace

Rozhodnutí o tom, co je v nejlepším zájmu dítěte, musí rovněž zohlednit informace z vnějších zdrojů získané během nezávislého šetření. V závislosti na okolnostech mohou tyto informace z veřejných či interních zdrojů zahrnovat následující:

- bezpečnostní situace v různých zeměpisných oblastech a rizika pro bezpečí dítěte (včetně potencionální potřeby mezinárodní ochrany, vystavení pohlavnímu zneužívání a vykořisťování, jakož i škodlivých tradičních praktik) a možný dopad bezpečnostní situace na dítě;
- diskriminace dívek, zejména dívek bez doprovodu či odloučených dívek v různých zeměpisných oblastech;
- existuje-li možnost, jak zajistit kontinuitu ve výchově dítěte a zachování vazeb s jeho etnickým, náboženským, kulturním a jazykovým prostředím;
- dostupnost a kvalita zdravotnických služeb na různých místech, se zvláštním přihlédnutím ke konkrétním zdravotním a psycho-sociálním potřebám dítěte způsobeným např. postižením, nákazou HIV/AIDS, domácím násilím či jinými formami sexuálního a genderového násilí;
- dostupnost a kvalita vzdělání na různých místech, a to nejen ve smyslu dostupnosti vzdělávacích zařízení, ale také ve smyslu kvality vzdělávání a bezpečí školního prostředí, a toho, zda takové vzdělání může dítě připravit na smysluplný život ve společnosti;
- zvyklosti komunity a její podpora vůči dětem obecně a konkrétně vůči dětem bez doprovodu nebo odloučeným dětem, a to jak před útekem, tak v exilu; zdroje této podpory včetně možností sociální integrace do komunity a schopnost komunity poskytnout dětem péči a ochranu, zejména jedná-li se o děti se zvláštními potřebami.

### 3.2.5 Názory odborníků

V některých případech bývá užitečné či nezbytné získat odborné posudky v lékařské a psycho-sociální oblasti, a to zejména při posuzování dětí, které zažily traumatizující událost, a dětí s mentálním nebo tělesným postižením. Odborný posudek může pomoci určit, zda byla schopnost dítěte poskytovat informace ovlivněna kupříkladu traumatem. Toto šetření nesmí za žádných okolností poškodit fyzickou ani duševní integritu dítěte.

Není-li v daném místě příslušný odborník k dispozici, lze zařídit přístup k těmto službám v hlavním městě dané země nebo na jiném místě.

### 3.3 Zvažování protichůdných práv při rozhodování

Výsledky procesu určování nejlepšího zájmu musí brát v úvahu veškerá práva dítěte, a tudíž zohlednit celou řadu faktorů. Nejlepší zájem dítěte jen zřídka kdy určí jediný převažující faktor.

Hlavním úkolem při rozhodování je stanovit, která z dostupných alternativ nejlépe zajistí dodržování práv dítěte, a je tudíž v jeho nejlepším zájmu. Než bude přijato rozhodnutí, která varianta odpovídá konkrétním okolnostem nejlépe, je třeba zvážit jak krátkodobý, tak i dlouhodobý dopad všech možností. Z toho vyplývá, že určení nejlepšího zájmu dítěte pro dočasnou péči anebo jiné okamžité řešení v oblasti ochrany musí brát v úvahu i dlouhodobé vyhlídky na trvalé řešení.

Podle okolností by při určování nejlepšího zájmu měly být k dispozici informace o rozhodnutích, která již přijaly nebo která zvažují státní úřady, zejména pak o soudních rozhodnutích týkajících se svěřeni dítěte do péče. Ačkoli UNHCR musí taková rozhodnutí obecně respektovat, mohou se objevit důkazy o tom, že toto rozhodnutí není založeno na nejlepším zájmu dítěte. Pokud k tomu dojde, UNHCR se musí v první řadě pokusit zvrátit toto rozhodnutí pomocí dostupných místních opravných prostředků.

Určování nejlepšího zájmu dítěte tudíž vyžaduje zohlednění všech příslušných okolností a zároveň dodržení nedělitelnosti Úmluvy o právech dítěte a vzájemné závislosti jejích článků. Rozhodnutí BID by mělo stavět na existenci veškerých opatření pro ochranu dítěte a péči o něj v rámci komunity, pokud jsou v souladu s mezinárodními standardy. Zohlednění všech různých faktorů může být problematické a následující části tohoto dokumentu se pokusí poskytnout v této oblasti několik vodítek.

#### 3.3.1 Názory dítěte

Článek 12 Úmluvy o právech dítěte požaduje, aby názorům dítěte byla věnována „patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni“. Při naplňování tohoto požadavku je důležité mít pro všechny věkové skupiny na paměti následující faktory:

- Je třeba zaujmout flexibilní přístup k otázce věku, zohledňující příslušné kulturní a vývojové faktory. Už osmileté dítě je schopné činit dobrá, dobře informovaná rozhodnutí o závažných záležitostech týkajících se jeho života.
- Jelikož v článku 12 Úmluvy o právech dítěte není „úroveň“ definována, rozumí se jí schopnost dítěte pochopit a posoudit důsledky různých alternativ. Kupříkladu dítě může mít jen omezené znalosti a chápání, rozhoduje-li se o přesídlení do vzdálené země.
- Traumatizované děti mohou mít podobně jako dospělí potíže s vyjadřováním, osvojováním si znalostí a řešením problémů. V případě potřeby se proto doporučuje zapojit odborníky.



- V případě sloučení rodiny je třeba jakékoli zdráhání dítěte nebo jeho rodiny v souvislosti se sloučením pečlivě posoudit. Důvody tohoto zdráhání mohou být bolestné vzpomínky na odloučení, které se těžce překonávají, pocity vzteku pramenící z toho, že rodina dítě opustila, nebo strach ze života s osobami, které dítě nezná (zejména pokud jeden z rodičů uzavřel nový sňatek). Případné potíže by se měly řešit spíše prostřednictvím sociálních služeb, rodinné mediace a poradenství, a nemělo by se vždy spoléhat jen na preference dítěte.
- Názory vyjádřené dítětem mohou být částečně nebo zcela výsledkem cizí manipulace. V takovém případě je třeba vynaložit maximální úsilí na zjištění skutečných názorů dítěte.

### 3.3.2 Názory rodinných příslušníků a dalších osob dítěti blízkých

Informace získané od osob z okolí dítěte často pomáhají vyjasnit podrobnosti o povaze vztahu mezi dítětem a dalšími osobami jemu blízkými, důvody stojící za jistými preferencemi, které dítě vyjadřuje, i jeho silné a slabé stránky.

- Čím důležitější a smysluplnější je vztah dítěte k dané osobě, tím větší váha musí být přiznána jejím názorům.
- Přesto je třeba dávat pozor na případný střet zájmů, např. existují-li náznaky, že dochází k zneužívání či vykořisťování.

V některých situacích názory osoby dítěti blízké překračují rámec pouhé pomoci při pochopení názorů dítěte a tvoří samostatný faktor, který má svou vlastní váhu. K tomu dochází v případě, že:

- příbuzný dítěte má potvrdit svou ochotu a schopnost o dítě pečovat, jelikož zajištění této péče nelze provést bez jeho souhlasu;
- je třeba rozhodnout, zda má dítě setrvat v péči jednoho, či obou rodičů. Zde je třeba při určování nejlepšího zájmu dítěte velmi opatrně zvažovat názory rodičů.

### 3.3.3 Bezpečnost jako priorita

Právo na život bez mučení, jiného krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení či trestání, jak je zakotveno v nástrojích mezinárodních lidských práv<sup>19</sup>, stanoví rozhodující parametry pro proces určování nejlepšího zájmu. Články 19, 34, 35, 36, 37 a 38 Úmluvy o právech dítěte konkrétně hovoří o ochraně bezpečnosti dětí. Patří sem ochrana před tělesným a duševním násilím, zneužíváním, zanedbáváním, pohlavním vykořisťováním, škodlivými tradičními praktikami, obchodováním s lidmi a únosem, dětskou prací a ochrana před nebezpečím ozbrojených konfliktů včetně povolávání nezletilých osob do ozbrojených sil.

Proto pokud komise BID zjistí, že základní lidská práva popsaná v předchozím odstavci, jsou nebo by mohla být v případě dotčeného dítěte ohrožena, takové zjištění za normálních okolností převáží nad jakýmkoli jiným faktorem. Potřeba přístupu k život zachraňující léčbě pro duševně či fyzicky nemocné dítě nebo dítě s postižením by měla mít stejnou prioritu. Otázky bezpečnosti musí být vždy důležitým faktorem, ale automaticky nepřeváží nad ostatními faktory v případech, kdy bylo po důkladném posouzení rozhodnuto, že tato újma má méně závažnou povahu.

Při zohledňování bezpečnosti dítěte je třeba se řídit následujícími pokyny:

- Přesídlení je obecně v nejlepším zájmu dítěte bez doprovodu nebo odloučeného dítěte z řad uprchlíků, pokud se jedná o jediný způsob, jak zabránit závažnému porušování základních lidských práv, a to jak v zemi původu, tak v zemi azylu.
- S ohledem na návrat do země původu by měl být vždy prosazován princip *non-refoulement*. Pokud si dítě skutečně přeje vrátit se domů a má podporu svého opatrovníka, dobrovolná repatriace by neměla být považována za nejlepší zájem dítěte, pokud „by vedla k ‚odůvodněnému riziku‘, že takový návrat vyústí v porušování základních lidských práv dítěte“ (Obecná připomínka č. 6 Výboru pro práva dítěte, odst. 84). Podobně nebude návrat v nejlepším zájmu dítěte, pokud po navrácení nebude dítěti zajištěna odpovídající péče.
- V případě dítěte, které je v důsledku předchozích událostí, jako je vážné porušování jeho základních lidských práv, ve velmi špatném stavu, nelze za nejlepší zájem považovat jakékoli rozhodnutí, které by dítěti způsobilo ještě další strádání.

### 3.3.4 Význam rodiny a úzkých vztahů

Různé nástroje v oblasti mezinárodních lidských práv, včetně Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948 (článek 16) stanoví, že rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu. Článek 18 Úmluvy o právech dítěte vyžaduje, aby stát poskytoval rodičům a zákonným zástupcům potřebnou pomoc při plnění jejich úkolu výchovy dětí, jak je stanoveno v čl. 3 odst. 2, čl. 7, 9, 10, 18 a 29 Úmluvy. Z toho vyplývá, že pro děti bez doprovodu a odloučené děti by měl proces určování nejlepšího zájmu každopádně řešit i to, do jaké míry je proveditelné sloučení rodiny.

Stávající vazby s (širší) rodinou, včetně rodičů, sourozenců a dalších osob, které jsou v životě dítěte důležité, jsou tudíž klíčovým faktorem při určování nejlepšího zájmu dítěte. Ačkoli je vždy třeba pečlivě zkoumat individuální okolnosti a kvalitu vztahů, je třeba klást důraz i na kontinuitu vztahu dítěte s rodiči, sourozenci a dalšími rodinnými příslušníky, jelikož:

- tato kontinuita je životně důležitá pro pocit bezpečí dítěte;

- identifikace s rodiči je zásadní pro proces socializace, v němž si dítě osvojuje společenské hodnoty a normy a buduje schopnost empatie s druhými lidmi;
- kontinuita kontaktu dítěte s okolním prostředím, včetně lidí a míst, má důležitý psychologický vliv na vývoj a udržení vnitřní stability dítěte.

Proto s výjimkou výše zmíněných bezpečnostních důvodů platí, že v nejlepším zájmu dítěte obecně je, když zůstane se svou rodinou nebo se s ní opět shledá. Níže uvedené faktory poskytují další vodítka:

### **Určení nejlepšího zájmu ve vztahu k trvalým řešením:**

- Je třeba vynaložit maximální úsilí, aby sourozenci zůstali pohromadě.
- Přesídlení je za běžných okolností v nejlepším zájmu dítěte, pokud vede ke sloučení rodiny.
- Ačkoli sloučení rodiny bývá běžně pokládáno za nejlepší zájem dítěte, za jistých okolností tomu tak být nemusí. Platí to v případech, kdy dítě je nebo by mohlo být vystaveno nebezpečí vážné újmy nebo kdy se proti sloučení rodiny vyjádří dítě či rodiče a úsilí o řešení tohoto problému prostřednictvím sociální práce, rodinné mediace či poradenství nebylo úspěšné. Takovým příkladem je situace, kdy jeden z rodičů uzavřel nový sňatek a není ochoten dítě přijmout.
- Dítě si vytvořilo s pěstounskou rodinou tak silné vazby, že jeho nucený odchod by pro něj byl stejně traumatizující jako původní odloučení od rodičů. Vhodným řešením v tomto případě by byl postupný průběh sloučení rodiny, pokud nenastane situace, že s tím rodiče nesouhlasí a že naopak vydali souhlas s osvojením dítěte ze strany pěstounů.
- Není-li sloučení rodiny možné, má dítě právo udržovat přímé kontakty se svými rodiči. To s sebou ovšem nese potřebu zvážit praktické záležitosti a náklady spojené s udržováním styku, přičemž cílem je zachovat možnost budoucího sloučení rodiny.
- Přesídlení do jiné země, než kde žijí jeho rodiče, může být v nejlepším zájmu dítěte, pokud sloučení rodiny není možné v místě bydliště rodičů (např. kvůli bezpečnostní situaci) ani v zemi azylu a rizika ohrožující ochranu dítěte nelze řešit v prostředí země azylu. Přesídlení musí být ovšem realizováno takovým způsobem, aby nebyla zmařena budoucí možnost sloučení rodiny. Pokud jde o místo pobytu dítěte, s rodiči o tom musí být jednáno a musí o něm být informováni, ledaže by tím byla ohrožena bezpečnost rodiny nebo dítěte.
- V některých případech si může skupina dětí v komunitě v zemi azylu, kde společně žily ve skupinové péči, mezi sebou vytvořit úzké vazby. V takových

případech se doporučuje, aby tyto děti byly zahrnuty do jedné skupiny i v žádosti o přesídlení.

### **Určení nejlepšího zájmu v kontextu dočasné péče:**

- Pěstounská péče je vhodnější než péče institucionální, které je třeba se za běžných okolností spíše vyhýbat.
- Je vhodné využít systémy péče existující v komunitě, pokud fungují uspokojivě a nevystavují dítě žádnému riziku.
- Péče v širší rodině by měla mít prioritu. Pokud taková péče není možná nebo vhodná, pak by i dočasná péče měla mít rodinnou formu a měla by umožňovat, aby sourozenci zůstávali pohromadě.
- Rozhodnutí by neměla vycházet z hypotetických vyhlídek na lepší vztahy v budoucnosti, ale spíše z doložené historie vztahů v minulosti.
- Rozhodnutí by mělo stanovit, které mechanismy budou sledovat zajištění doporučené dočasné péče.

### **Určení nejlepšího zájmu při případném odloučení dítěte od rodičů proti jejich vůli:**

- Rozhodnutí o odloučení dítěte od rodičů proti jejich vůli by mělo být přijato pouze v případě, zjistí-li komise BID, že dítě je nebo by mohlo být vystaveno závažnému zneužívání nebo zanedbávání, jež nelze řešit méně intruzivním opatřením. Součástí může být např. monitorování nebo cílená pomoc, jako jsou návštěvy lékaře jednou týdně v případech, kdy rodiče zanedbávají zdravotní potřeby dítěte.
- Odloučení by mělo trvat co nejkratší dobu. Rozhodnutí o nejlepším zájmu by mělo specifikovat délku trvání odloučení a stanovit termín pro přezkoumání odloučení, pokud jsou vyhlídky na případné sloučení rodiny v budoucnu.
- Má-li být dítě umístěno do péče jiných rodinných příslušníků, rozhodnutí o nejlepším zájmu by rovněž mělo stanovit, jaké je třeba vytvořit mechanismy monitorování, aby bylo zajištěno dodržování veškerých omezení styku rodičů s dítětem.
- V případě odloučení musí komise BID stanovit četnost a typ styku s rodiči, o čemž je třeba jednat se všemi zainteresovanými stranami, tedy i s dítětem. Komise musí vymezit dlouhodobý a krátkodobý účel návštěv, potřebný dohled, trvání, související náklady a výběr osoby či úřadu odpovědného za sledování a posouzení dopadů návštěv na dítě.

### 3.3.5 Plnění vývojových potřeb dítěte

Článek 6 Úmluvy o právech dítěte vyzývá jednotlivé státy, aby v nejvyšší možné míře zabezpečily zachování života a rozvoj dítěte. To zahrnuje fyzický, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj dítěte v souladu s lidskou důstojností.

Pocit, že je člověk chtěný a ceněný, je základem zdravého emocionálního života. Tyto pocity mají své kořeny v rodinných vztazích a během dospívání se rozšiřují na stále větší okruh osob, jako jsou příbuzní, přátelé, komunita a společnost. Potřeba cítit vlastní hodnotu přerůstá v potřebu náležet do sociální skupiny a mít ve společnosti své místo. Je proto důležité zabránit potenciálním vykořeňujícím vlivům rozhodnutí BID. Kontinuita styku s okolním prostředím, včetně lidí a míst, má ohromný psychologický dopad na vývoj dítěte a jeho vnitřní pocit stability.

K důležitým faktorům, které je třeba vzít v úvahu při určování vývojových potřeb dítěte, jak jsou definovány v Úmluvě o právech dítěte, patří:

- „právo (...)na zachování jeho totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků“ (článek 8);
- „potřebný ohled na žádoucí kontinuitu výchovy dítěte a na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ“ (článek 20), což ovšem neznamená přijetí škodlivých tradičních praktik, ani to, že si dítě s ohledem na svou vyspělost nemůže svobodně zvolit své náboženství;
- „právo dítěte na dosažení nejvýše dosažitelné úrovně zdravotního stavu“ (článek 24);
- právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj (článek 27);
- přístup ke vzdělání (články 28 a 29);
- „právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku“ (článek 31).

Obecně jsou tyto vývojové potřeby nejlépe naplněny, zůstane-li dítě ve své rodině a sociální i kulturní síti, případně v úzkém styku s nimi. Určování nejlepšího zájmu ve vztahu k trvalému řešení by za běžných okolností nemělo upřednostňovat přístup k lepším zdravotním službám nebo vzdělávacím zařízením v daném místě před možností sloučení rodiny na místě jiném či je pokládat za důležitější než zachování kulturní kontinuity.

Ve zvláštních situacích, např. v případě dospívajících, pro jejichž vývojové potřeby je zcela zásadní přístup k vyššímu stupni vzdělání, lze vzdělání přičíst větší váhu.

Nicméně aby byl přístup ke vzdělávacímu zařízení v nejlepším zájmu dítěte, musí být poskytován takovým způsobem, aby nezpřetrhal vazby dítěte na jeho rodinu a kulturu.

### **3.3.6 Rovnováha mezi nejlepším zájmem dítěte a právy ostatních**

Někdy může dojít ke střetu zájmů dítěte a zájmů jiných osob či skupin ve společnosti. Obecná zásada zakotvená v Úmluvě o právech dítěte stanoví, že zájem dítěte musí být předním hlediskem. Úmluva ovšem nevylučuje nalezení rovnováhy s ostatními zájmy, které mohou, pokud jsou oprávněné, v ojedinělých případech převážit nad nejlepším zájmem dítěte.

Jakmile je určen nejlepší zájem dítěte, může vyvstat potřeba, aby UNHCR našlo rovnováhu s ostatními legitimními zájmy plynoucími z práv dalších osob. Kupříkladu umístění dítěte trpícího tuberkulózou do pěstounské rodiny může být z krátkodobého pohledu v jeho nejlepším zájmu, ale může vést k nakažení ostatních členů rodiny, pokud by k umístění došlo před léčbou dítěte. Výjimečné případy tohoto typu, v nichž UNHCR rozhodne o tom, že k nejlepšímu zájmu dítěte nepřihlédne, musí být vždy pečlivě vyhodnoceny a zdokumentovány.

### 3.4 Informování dítěte a následná opatření

Supervizor BID musí informovat příslušné partnery o následných opatřeních přijatých komisí BID a sledovat jejich realizaci.

Musí rovněž vytvořit systém, který zaručí, že dítě je o rozhodnutí informováno okamžitě po jeho přijetí. Pokud bylo dítě zapojeno do celého procesu, což je žádoucí, rozhodnutí ho většinou nepřekvapí. Mají-li děti pocit, že byly vyslyšeny, pochopeny a respektovány, bude pro ně snazší přijmout rozhodnutí, i když s ním zpočátku nebudou souhlasit.

Může ovšem nastat i případ, kdy se dítě chová nepřátelsky. Je zcela nezbytná poctivá a upřímná komunikace mezi dítětem a sociálním pracovníkem, zejména ohledně praktických dopadů požadované alternativy a jiných dostupných variant. Za jistých okolností může pomoci, bude-li sdělení rozhodnutí předcházet poradenství, nicméně by nemělo vést ke zbytečnému časovému prodlení.

Jelikož se jednotlivé případy, v nichž se nejlepší zájem dítěte určuje, od sebe liší, mohou se lišit i reakce dítěte na výsledek procesu. Každé dítě potřebuje čas, aby se s rozhodnutím smířilo, a některé děti ho potřebují více než jiné. Sociální pracovník by měl být tudíž připraven na nejrůznější reakce a měl by zvážit různé způsoby, jak v souladu s nejlepším zájmem dítěte co možná nejšetrněji realizovat změny v jeho životě.

V závislosti na okolnostech se doporučuje realizaci rozhodnutí formalizovat, případně je oslavit. Pokud se jedná o sloučení rodiny či svěření do pěstounské péče, určitá forma uvítací oslavy a podpis dokumentu osvědčujícího tuto událost může pomoci zdůraznit odpovědnost pečovatele a zajistit, že dítě bude v novém prostředí chráněno.

### 3.5 Vedení záznamů

Veškeré shromážděné informace včetně protokolů z pohovorů, formulářů BID a dalších materiálů musí být obsaženy v jednom spisu. Do každého spisu může být vložen seznam kroků dokumentující všechny fáze realizace rozhodnutí o nejlepším zájmu dítěte, jenž pomůže realizaci monitorovat. Přístup k dokumentaci BID je vyhrazen pouze pracovníkům s oprávněním od UNHCR. Spisy musí být uloženy na bezpečném místě. Pokud jde o formuláře hlášení BID, doporučuje se pořídit elektronickou kopii ve formátu „jen pro čtení“. Část III hlášení, včetně podpisů členů komise, by měla být naskenována a přiložena k formuláři konečné schválené verze. Partneři zapojení do procesu určování nejlepšího zájmu, např. ti, jimž byl svěřen úkol shromažďování informací, nebo ti, kteří jsou zastoupeni v komisi BID, musí zabezpečit, že dokumentace související s procesem BID je bezpečně uložena.

Komise může ve svém rozhodnutí stanovit, které dokumenty mohou být dítěti poskytnuty, jakmile dosáhne určitého věku. Přístup ke spisu dítěte by měl být na požádání umožněn dítěti, jakmile dosáhne dospělosti, a osobám s rodičovskými právy.

Odpovědnost za vyplňování a sdílení informací obvykle nese supervizor BID. Hlášení BID a další klíčové dokumenty celého procesu, např. dohody o svěřeni dítěte do péče, musí cestovat společně s dítětem, ovšem jejich kopie by měla zůstat v UNHCR, nejlépe v elektronické formě, a to po celou dobu života dítěte. Postupy pro ukládání uzavřených spisů BID a předávání jednotlivých spisů na ústředí by měly být stanoveny a aplikovány v souladu s nařízením Archivu ústředí UNHCR.

Pobočky používající „proGres“ by měly zaznamenávat klíčové kroky procesu BID do databáze jako „události ochrany“. Pracovníci působící v jiných operacích by mohli využít formuláře BID obsažené v databázi meziagenturní ochrany dětí (viz příložený CD-ROM). V případě, že je doporučeno přesídlení, je třeba do příslušné části registračního formuláře pro přesídlení zaznamenat, že proběhlo určení nejlepšího zájmu.



### 3.6 Znovuotevření rozhodnutí o nejlepším zájmu

Za běžných okolností rozhodnutí o nejlepším zájmu znovu otevírá supervizor BID. Rozhodnutí o nejlepším zájmu lze **znovu otevřít**, pokud:

- došlo ke změně okolností, např. úspěšnému vyhledání členů rodiny anebo se objevily nové důkazy, které mohou zvrátit původní rozhodnutí;
- původní rozhodnutí o nejlepším zájmu nelze realizovat v přijatelném časovém horizontu, který by v kontextu trvalých řešení neměl přesáhnout období jednoho roku od přijetí původního rozhodnutí.

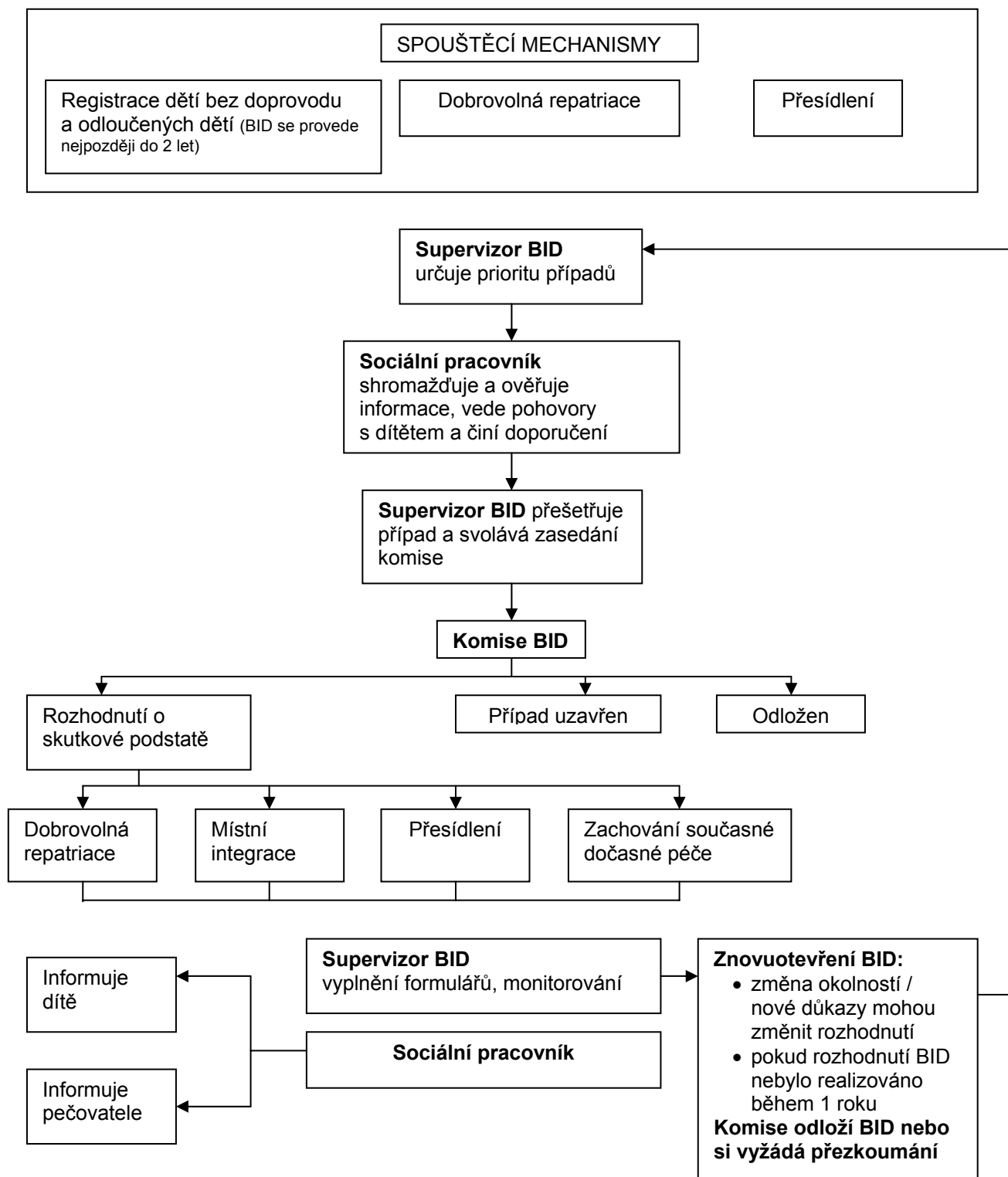
Navíc za jistých okolností může komise pro určení nejlepšího zájmu dítěte **odložit** rozhodnutí nebo doporučit jeho **přezkoumání** v určitém termínu. Obvykle k tomu dochází v kontextu určení nejlepšího zájmu dítěte pro trvalá řešení, kdy nelze doporučit ani jedno ze tří trvalých řešení. V takovém případě by mělo být rozhodnutí o nejlepším zájmu přezkoumáno vždy, když se změní okolnosti, nejdéle však rok po přijetí původního rozhodnutí.

A konečně rozhodnutí BID o **odloučení** dítěte od rodičů proti jejich vůli může být znovu otevřeno na žádost opatrovníka dítěte (nebo dítěte samotného, nemá-li opatrovníka) nebo osob s rodičovskými právy. Konečné rozhodnutí o rodičovských právech sice činí kompetentní státní úřady, UNHCR však musí přijatá opatření přezkoumat, pokud jej o to opatrovník či rodiče dítěte požádají, na základě nových faktů, důkazů nebo právních úvah, které mohou původní rozhodnutí ovlivnit. Doporučuje se, aby SOP stanovily, že přezkoumání provede rozšířená komise anebo komise s jiným složením než ta, která učinila původní rozhodnutí. Rodiče nebo opatrovník musí mít přístup k dokumentaci předložené komisi během předchozího procesu určování nejlepšího zájmu dítěte.

# PŘÍLOHY

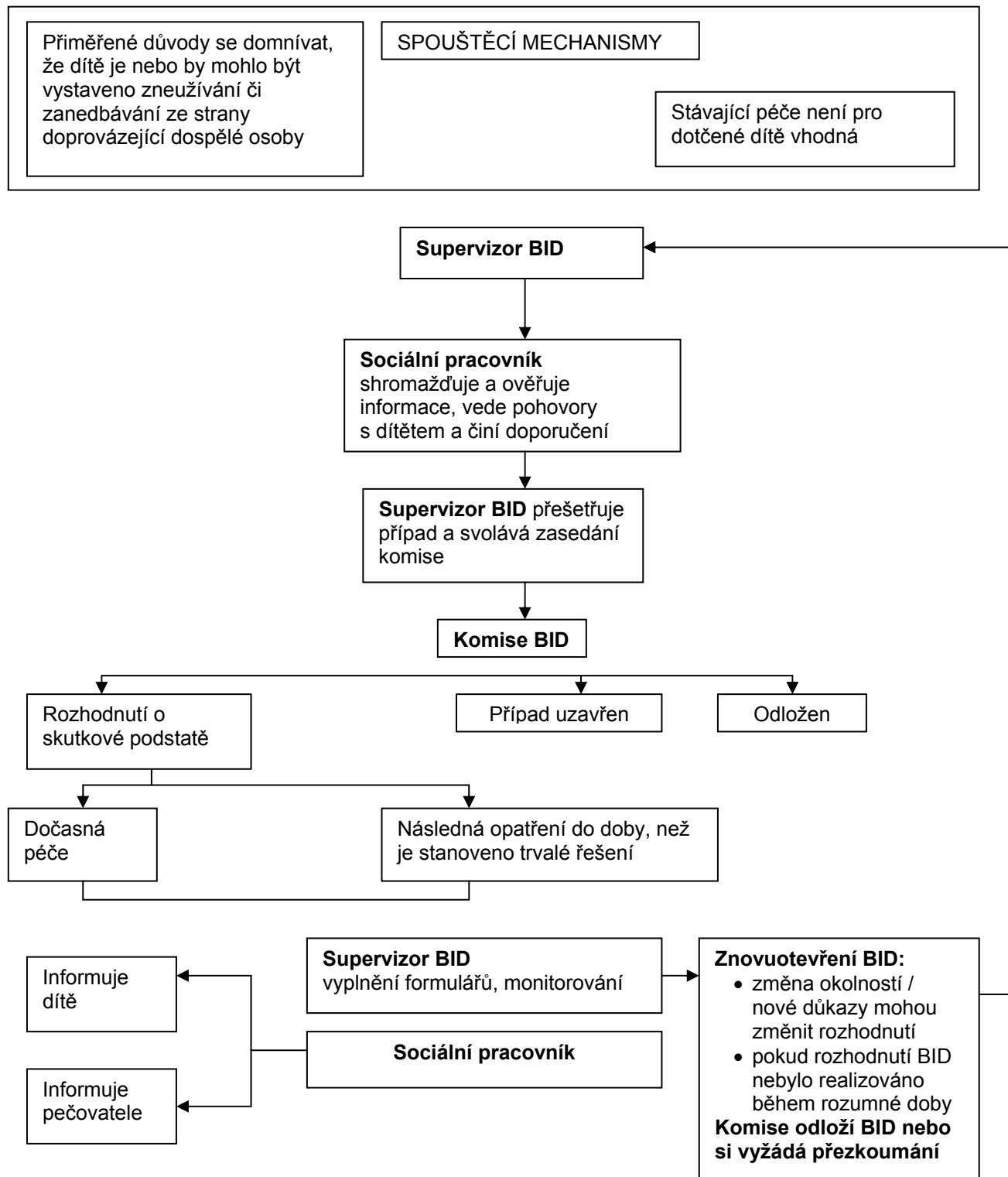
## Příloha 1

### Určení nejlepšího zájmu pro trvalá řešení pro děti bez doprovodu a odloučené děti z řad uprchlíků



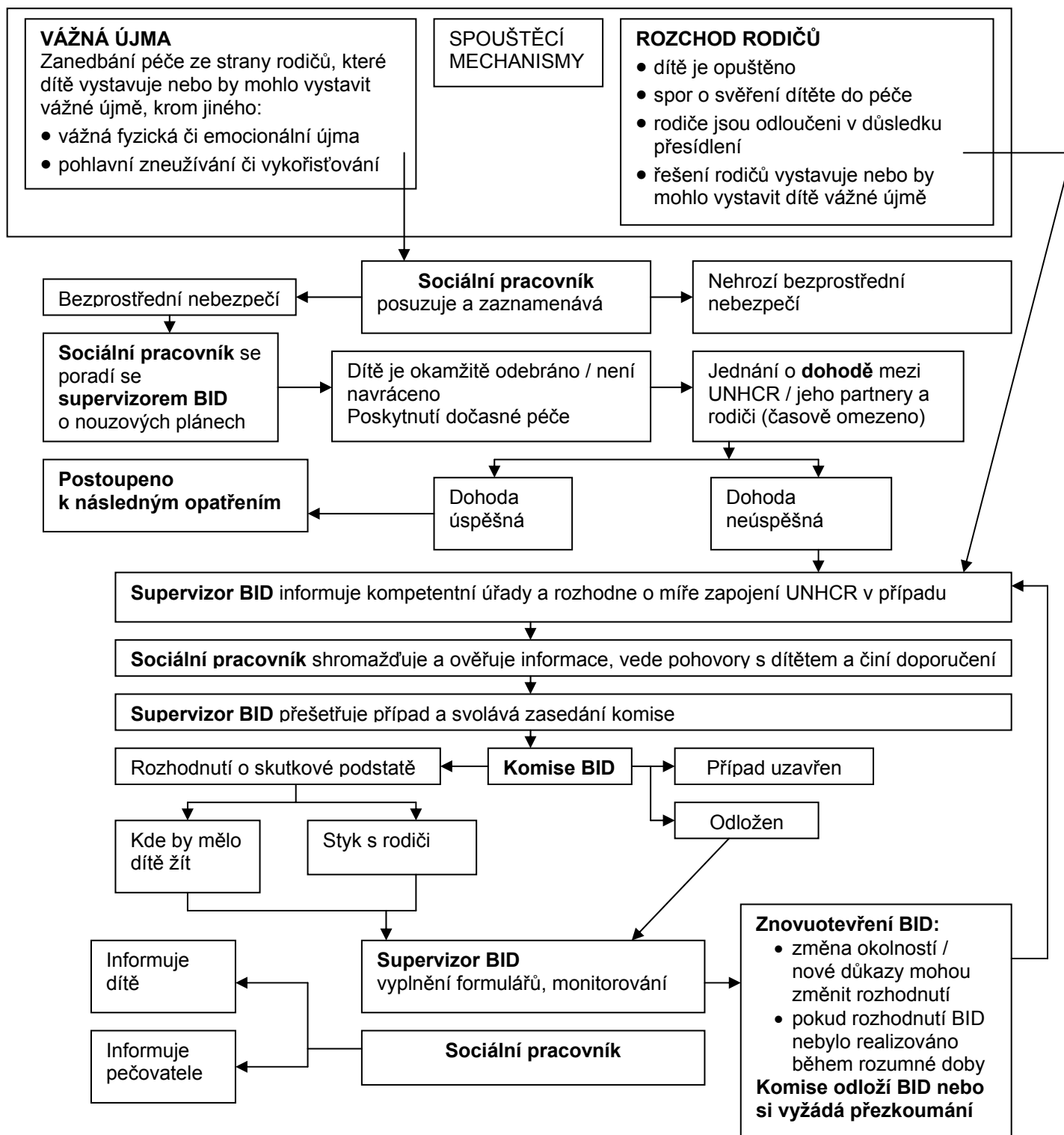
## Příloha 2

### Určení nejlepšího zájmu pro dočasnou péči o děti bez doprovodu a odloučené děti ve výjimečných situacích



### Příloha 3

## Určení nejlepšího zájmu, včetně postupů pro mimořádné situace, pro případné odloučení dítěte od rodičů proti jejich vůli v případě absence odpovědných národních úřadů



## **Příloha 4**

### **KONTROLNÍ DOTAZNÍK PRO SLOUČENÍ RODINY A STANOVENÍ NUTNOSTI URČIT NEJLEPŠÍ ZÁJEM DÍTĚTE**

Tento dotazník by měl být vyplněn před zahájením procesu slučování rodiny. Pokud **platí některé z následujících tvrzení** (označte prosím příslušné kolonky), je třeba určit nejlepší zájem dítěte, obvykle ve zjednodušené formě.

- Dítě není registrováno u UNHCR a i přes vynaložené úsilí nejsou informace získané o dítěti a jeho rodině dostatečné pro učinění informovaného rozhodnutí ve věci, zda sloučení rodiny může vést k porušování práv tohoto dítěte.
- Existují pochybnosti o legitimitě rodinných vztahů.
- Rodinní příslušníci poskytli falešné informace o zásadních skutečnostech týkajících se sloučení (např. totožnost rodinných příslušníků).
- Existují náznaky předchozího či současného zneužívání nebo zanedbávání dítěte v domácnosti, do které má dítě přijít.
- Rodinní příslušníci, s nimiž dítě bude žít, se nacházejí v prostředí (např. zajišťovací zařízení, oblast postižená ozbrojeným konfliktem nebo přírodní katastrofou atd.), které by mohlo dítě vystavit nebezpečí fyzické či emocionální újmy.
- Dítě se svěřilo s dřívějším zneužíváním či zanedbáváním nebo se strachem z budoucí újmy.
- Sloučení dítě vystaví nebo by mohlo vystavit zneužívání či zanedbávání.
- Rodinný příslušník, s nímž má dítě žít, není jeho otcem ani matkou.
- Dítě se ke sloučení s rodinnými příslušníky staví negativně.
- Dítě a rodinný příslušník, s nímž má žít, spolu dříve nikdy nebydleli, anebo spolu bydleli jen velmi krátkou dobu.
- Sloučení by vedlo k odloučení dítěte od rodinného příslušníka, který je dítěti blízký anebo na němž je závislé, a ovlivnilo by práva péče o dítě nebo styk s rodinným příslušníkem (viz Směrnice, část II, bod 3).

Dotazník vyplnil:      jméno, funkce  
                                 podpis  
                                 datum

Přezkoumal:            jméno, funkce  
                                 podpis  
                                 datum

## **Příloha 5**

Vysoký komisař OSN pro uprchlíky

### **ZÁVAZEK DŮVĚRNOSTI (URČOVÁNÍ NEJLEPŠÍHO ZÁJMU DÍTĚTE)**

**Jméno:** .....

**Funkce:** .....

Já, níže podepsaný, se zavazuji nezveřejňovat žádné informace, jež získám při výkonu své funkce v procesu BID, a nesdělovat je stranám, které nejsou do procesu BID zapojeny. Beru na vědomí a souhlasím, že tento závazek důvěrnosti zůstává v platnosti i poté, co má formální úloha v procesu BID skončí.

Beru na vědomí, že tento podepsaný závazek zůstane v držení UNHCR. Dále beru na vědomí, že jakékoli porušení podmínek tohoto závazku může mít za následek mé vyloučení z účasti na procesu BID, může být ohlášeno mému zaměstnavateli a UNHCR může přijmout další opatření, která uzná za vhodné.

**Závazek důvěrnosti jsem si přečetl/a, porozuměl/a mu a souhlasím s ním.**

Podpis: .....

Datum: .....

Místo: .....

## **Příloha 6 HLÁŠENÍ BID**

### **ČÁST 1: PŘEHLED**

**TÁBOR / MÍSTO:**

**SPIS BID Č.:**

**REGISTRAČNÍ ČÍSLO:**

**SOUVISEJÍCÍ PŘÍPADY:**

**PŘÍPAD PŘELOŽEN:**

#### **POSTAVENÍ DÍTĚTE**

DÍTĚ BEZ DOPROVODU

ODLOUČENÉ DÍTĚ

SIROTEK

JINÉ

#### **ÚČEL BID**

TRVALÉ ŘEŠENÍ

DOČASNÁ PÉČE

ODLOUČENÍ

JINÝ

#### **PRIORITA PŘÍPADU (DŮVODY)**

NALÉHAVÝ		
NORMÁLNÍ		
ZVLÁŠTNÍ POTŘEBY DÍTĚTE		UVEĎTE:

#### **ZÁKLADNÍ ÚDAJE O DÍTĚTI (VIZ REGISTRAČNÍ FORMULÁŘ)**

	V PŘÍPADĚ, ŽE SE JEDNÁ O ODHAD, TUTO SKUTEČNOST UVEĎTE
CELÉ JMÉNO	
JINÉ JMÉNO	
VĚK	
POHLAVÍ	
DATUM NAROZENÍ	
MÍSTO NAROZENÍ	
DATUM PŘÍCHODU DO ZEMĚ	
DATUM PŘÍCHODU NA SOUČASNÉ MÍSTO POBYTU	
NÁRODNOST	
ETNICKÝ PŮVOD	
NÁBOŽENSTVÍ	
SOUČASNÁ ADRESA	
REGISTRAČNÍ ADRESA	
SOUČASNÝ PEČOVATEL	
SOUVISEJÍCÍ PŘÍPAD (PŘÍPADY)	
SOUVISEJÍCÍ BID	
JMÉNO OTCE	
JMÉNO MATKY	
SOUROZENCI	



VYHLEDÁVÁNÍ ČLENŮ RODINY	ZAHÁJENO DNE	
	STAV	

### POHOVORY

OSOBA, S NÍŽ BYL POHOVOR VEDEN	POČET POHOVORŮ	DATUM POHOVORU

	JMÉNO	ORGANIZACE
OSOBA VEDOUCÍ POHOVOR		
PRACOVNÍK PROVÁDĚJÍCÍ PŘEZKUM		
TLUMOČNÍK		

### PŘILOŽENÁ DOKUMENTACE

1	
2	
3	

## ČÁST 2: MOŽNOSTI A DOPORUČENÍ

### I. STRUČNÉ SHRNTÍ INFORMACÍ O PŘÍPADU

Stručně shrňte klíčové otázky, jako je současný typ péče, informace o rodičích a rodině a zvažované možnosti.

### II. OBDOBÍ PŘED ÚTĚKEM / ODLOUČENÍM

Zapište vzpomínky dítěte na útěk/odloučení a důkazy poskytnuté osobami dítěti blízkými (pokud s nimi byl proveden pohovor). Poznamenejte, jak byly tyto informace ověřeny.

### III. SOUČASNÁ SITUACE

Popište současné životní podmínky dítěte, včetně následujících informací:

- současný typ péče, životní podmínky, bezpečnost, vztahy s pěstouny/sourozenci/pečovateli/jinými rodinnými příslušníky;
- komunitní síť, vzdělání a školní docházka;

- posouzení věku a vyspělosti, fyzického a duševního zdravotního stavu a jakýchkoli zvláštních potřeb dítěte.

Uveďte, kdo byl kontaktován a kdo poskytl informace, tj. dítě, rodina, osoby dítěti blízké, pečovatelé, učitelé, sousedé, sociální pracovníci, pracovníci nevládní organizace.

#### **IV. DOSTUPNÉ MOŽNOSTI A ANALÝZA**

Uveďte všechny dostupné možnosti a následné mechanismy a analyzujte je.

Zvažte všechny faktory uvedené v příloze 9 a doporučte, co je v nejlepším zájmu dítěte v těchto oblastech:

- názory dítěte;
- rodina a úzké vztahy;
- bezpečné prostředí;
- vývojové potřeby, potřeby identity.

#### **KONEČNÉ DOPORUČENÍ**

Uveďte konečné doporučení a jeho důvody.

**Jméno posuzující osoby:**

**Datum:**

**Podpis posuzující osoby:**

**Jméno osoby provádějící přezkum:**

**Připomínky osoby provádějící přezkum ke zprávě:**

**Podpis osoby provádějící přezkum:**

**Datum:**

#### **ČÁST 3: ROZHODNUTÍ KOMISE**

Tuto část by měla vyplnit a podepsat komise BID. Strana s podpisy by měla být za účelem ochrany zde obsažených informací naskenována, přiložena k částem 1 a 2 tohoto formuláře a převedena do dokumentu ve formátu pdf.

Komise

- schvaluje doporučení;
- odkládá rozhodnutí (vysvětlete prosím proč);
- nesouhlasí s doporučením (vysvětlete prosím proč a uveďte doporučení komise);
- znovu otevírá případ (vysvětlete prosím proč a kdo o znovuotevření požádal);
- uzavírá případ.

**PLNÉ ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ**

**POŽADOVANÉ NÁSLEDNÉ KROKY (OZNAČTE A KONKRETIZUJTE)**

- žádné
- poradenství pro:
  - dítě
  - biologické rodiče
  - pěstouny/pečovatele
- zahájení formálního vyhledávání členů rodiny
- pro dítě doporučit:
  - zajištění alternativní péče
  - ochranná opatření
  - vzdělávací pomoc
  - psychosociální pomoc
  - materiální pomoc
  - lékařskou pomoc
- jiné (vysvětlete)

**PŘIPOMÍNKY****PODPISY ČLENŮ KOMISE**

JMÉNO	ORGANIZACE	PODPIS

**DATUM:**

## **Příloha 7**

### **KONTROLNÍ DOTAZNÍK PRO SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA**

Doporučené kroky před předložením BID k přezkoumání

**NÁVŠTĚVA DOMA**

- ✓ Navštívili jste dítě v jeho domácím prostředí? Pokud ne, proč?
- ✓ Zapsali jste své poznatky a posoudili vztahy v rodině?

**POHOVORY**

- ✓ Provedli jste pohovor s dítětem v přátelském prostředí?
- ✓ Provedli jste pohovor s osobami, jež jsou dítěti blízké?
  - rodiče a ostatní rodinní příslušníci (např. sourozenci)
  - současní a budoucí pečovatelé (např. pěstouni)
  - příslušní pracovníci nevládní organizace
  - sousedé (jak dlouho se znají?)
  - ostatní
- ✓ Než jste se ptali na jejich názor, vysvětlili jste jim účel určování nejlepšího zájmu dítěte?

**DALŠÍ ZDROJE**

- ✓ Byly přezkoumány informace v jednotlivých spisech?
- ✓ Byly získány nezbytné podkladové informace o zeměpisné oblasti, která připadá v úvahu?

**OVĚŘENÍ INFORMACÍ**

- ✓ Byla u všech informací zkontrolována jejich přesnost?
- ✓ Byla ověřena minulost dítěte u osob, které nejsou rodinnými příslušníky? Pokud není nikdo takový k dispozici, uveďte to, prosím.

**FORMULÁŘ HLÁŠENÍ BID**

- ✓ Byly předloženy tyto podrobné informace o:
  - minulosti dítěte,
  - současné životní situaci dítěte a jeho stavu,
  - okolí dítěte,
  - bezpečnosti a existenci/kvalitě základních služeb (vzdělání, zdravotnictví) v každé zvažované zeměpisné oblasti,
  - názorech dítěte na nejlepší alternativu,
  - názorech rodinných příslušníků a jiných osob na nejlepší alternativu?
- ✓ Byl pro každou alternativu předložen rozsah možností včetně časového harmonogramu, mechanismu monitorování a dalších nezbytných následných opatření?
- ✓ Byla formou dvojí kontroly ověřena přesnost jmen, dat narození, věku, adresy, registračních čísel a kontaktních telefonních čísel?
- ✓ Bylo uvedeno místo pobytu všech příbuzných včetně jejich jmen a v případě potřeby i registračních čísel?

□ **DOKUMENTACE**

- ✓ Byly podepsány, přeloženy (v případě potřeby) a přiloženy související dopisy a dohody o právech péče o dítě?
- ✓ Byly přeloženy a k hlášení BID přiloženy další dokumenty, např. lékařské zprávy, školní vysvědčení?
- ✓ Pokud není k dispozici žádná dokumentace, jsou vysvětleny důvody?

## **Příloha 8**

### **KONTROLNÍ DOTAZNÍK PRO SUPERVIZORA BID**

- **USTANOVENÍ / KONSOLIDOVÁNÍ PROCESU BID**
  - ✓ Vytvořit multifunkční komisi BID.
  - ✓ Navrhnout, doplnit a aktualizovat příslušné standardní operační postupy.
  - ✓ Poskytnout komisi BID odpovídající školení v otázkách:
    - Směrnice o určování nejlepšího zájmu,
    - shromažďování údajů,
    - vedení pohovorů s dětmi,
    - postupů pro zapisování.
  - ✓ Zajistit, aby všichni členové komise BID podepsali Pravidla chování a závazek důvěrnosti.
  - ✓ Identifikovat kompetentní místní či národní úřady, pravidelně je informovat o procesu BID a zapojit je do něj, je-li to možné.
  - ✓ Radit se se všemi nevládními organizacemi, které pracují v oblasti ochrany dětí, s cílem definovat úlohy a odpovědnosti v rámci procesu BID.
  - ✓ Určit způsob informování komunity o účelu a postupu BID.
  - ✓ Určit postupy pro stanovení priority případů.
  
- **PŘEZKOUMÁNÍ HLÁŠENÍ BID (V PŘÍPADĚ POTŘEBY)**
  - ✓ Zkontrolovat přesnost osobních údajů dítěte ve formuláři hlášení BID.
  - ✓ Zkontrolovat, zda je jasně zaznamenána událost odloučení/útěku nebo posouzení zneužívání/zanedbávání.
  - ✓ Zkontrolovat, zda všechny dokumenty využitě pro návrh doporučení jsou k dispozici a byly připojeny k hlášení BID.
  - ✓ V případě přesídlení za účelem sloučení rodiny zajistit kontaktování rodičů/příbuzných a provedení pohovorů s nimi.
  - ✓ Přezkoumat, zda je navržené doporučení v souladu se Směrnicí o určování nejlepšího zájmu.
  
- **SPOJENÍ S KOMISÍ BID**
  - ✓ Předložit hlášení BID s příslušnou dokumentací komisi a s dostatečným předstihem ji o tom informovat.
  - ✓ Fungovat jako styčný bod pro komisi v případě, že je třeba získat další informace anebo vyjasnit některé otázky případu.
  - ✓ Přijímat od komise rozhodnutí a sledovat realizaci těchto rozhodnutí, jakož i všech následných kroků.
  - ✓ Zajistit včasné informování dítěte, jeho rodičů či pečovatelů o rozhodnutí.
  
- **VEDENÍ ZÁZNAMŮ**
  - ✓ Vytvořit elektronickou kopii hlášení BID ve formátu „jen pro čtení“.
  - ✓ Zajistit bezpečné uložení hlášení BID a další související dokumentace.
  - ✓ Pokud dítě odjíždí ze země, zajistit, aby kopie hlášení BID a dalších klíčových dokumentů, jako je rozhodnutí o svěření dítěte do péče, odcestovala s ním.

□ **ZNOVUOTEVŘENÍ PŘÍPADU**

- ✓ Sledovat případnou potřebu znovu otevřít rozhodnutí BID a tento proces v případě potřeby iniciovat.

## **Příloha 9**

# **FAKTORY URČUJÍCÍ „NEJLEPŠÍ ZÁJEM“ DÍTĚTE**

### **DOTAZNÍK**

Veškeré níže uvedené faktory jsou důležité pro určení, která z dostupných alternativ je v nejlepším zájmu dítěte, včetně stanovení potřebných následných opatření. Váha každého faktoru se u jednotlivých dětí samozřejmě liší. Rady ohledně obtížného hledání rovnováhy mezi všemi těmito faktory jsou obsaženy v kapitole 3 této Směrnice.

#### **□ NÁZORY DÍTĚTE**

- ✓ Prání a pocity dítěte. Dozvěděli jste se o nich přímo od dítěte?
- ✓ Váha, jakou je třeba jim přiznat s ohledem na věk a vyspělost dítěte.
- ✓ Schopnost dítěte chápat a posuzovat důsledky různých alternativ řešení.

#### **□ BEZPEČNÉ PROSTŘEDÍ**

- ✓ Bezpečnost je za běžných okolností hlavní prioritou. Vystavení nebo možné vystavení vážné újmě obvykle převáží nad ostatními faktory. Zvažte:
  - bezpečnost v příslušné zeměpisné oblasti / domácnosti,
  - dostupnost život zachraňující lékařské péče v případě nemocných dětí,
  - již způsobenou újmu (četnost, typ, tendence),
  - možnosti monitorování,
  - zda přetrvávají příčiny již způsobené újmy.

#### **□ RODINNÉ A ÚZKÉ VZTAHY**

##### **a) Obecné faktory:**

- ✓ Kvalita a délka trvání vztahu a míra připoutanosti dítěte k:
  - sourozencům,
  - dalším rodinným příslušníkům,
  - dalším dospělým nebo dětem v rámci jeho kulturní komunity,
  - potenciálním pečovatelům.
- ✓ Potenciální vliv odloučení od rodiny nebo změny pečovatele na dítě.
- ✓ Schopnost současných a potenciálních pečovatelů pečovat o dítě.
- ✓ Názory osob, jež jsou dítěti blízké (v případě potřeby).

##### **b) Faktory související s trvalým řešením pro děti bez doprovodu a odloučené děti:**

- ✓ Možnost sloučení rodiny (obvykle pokládána za nejlepší zájem dítěte). Zvažte, zda:
  - bylo zahájeno vyhledávání členů rodiny a jaké nese výsledky,
  - byly podniknuty kroky pro přímé kontaktování rodičů/rodiny,
  - byl ověřen vztah rodiny k dítěti,
  - dítě a rodinný příslušník jsou ochotni žít pohromadě; pokud tomu tak není, uveďte důvody.

##### **c) Faktory související s dočasnou péčí:**

- ✓ Zachování rodinných a sourozeneckých vztahů.
- ✓ Vyhledání na péči v rodinném prostředí.



- ✓ Vyhlídky na využití komunitních systémů péče (pokud jsou bezpečné a efektivní).

d) Faktory související s odloučením dítěte od rodičů proti jejich vůli (za běžných okolností se důrazně nedoporučuje):

- ✓ Názory obou stran a jejich závažnost.
- ✓ Kvalita vztahu mezi dítětem a rodiči a pravděpodobný vliv odloučení.
- ✓ Schopnost rodičů pečovat o dítě.
- ✓ Schopnost členů širší rodiny pečovat o dítě.
- ✓ Zvážení úměrnosti v případě odebrání z rodiny.

Zvažte:

- možnosti řešení problémů méně intruzivním způsobem,
  - zachování minimální kontinuity styku (např. pod dohledem),
  - odloučení na nejkratší možnou dobu a brzký termín přezkoumání.
- ✓ Práva přístupu.

#### □ **VÝVOJOVÉ POTŘEBY A POTŘEBY IDENTITY**

- ✓ Kulturní a komunitní síť dítěte.
- ✓ Kontinuita etnického, náboženského, kulturního a jazykového původu dítěte.
- ✓ Zvláštní potřeby vyplývající z věku, pohlaví, schopností a dalších charakteristických vlastností dítěte.
- ✓ Konkrétní fyzické či emocionální potřeby.
- ✓ Fyzické či duševní zdravotní problémy.
- ✓ Vzdělávací potřeby.
- ✓ Vyhlídky na úspěšný přechod do dospělosti (zaměstnání, sňatek, vlastní rodina).

---

## VYSVĚTLIVKY

<sup>1</sup> Znění Úmluvy o právech dítěte a většiny dalších mezinárodních a regionálních právních dokumentů citovaných v této Směrnici jsou k dispozici ve Sbírce mezinárodních nástrojů a právních textů týkajících se uprchlíků a dalších osob spadajících do oblasti zájmu UNHCR na: [www.unhcr.org/publ/PUBL/455c460b2.html](http://www.unhcr.org/publ/PUBL/455c460b2.html). Nástroje z oblasti lidských práv jsou k dispozici na internetových stránkách Vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR): [www2.ohchr.org/english/law/index.htm#instruments](http://www2.ohchr.org/english/law/index.htm#instruments). Tyto stránky rovněž obsahují aktualizovaný seznam států, jež jsou smluvními stranami celé řady dohod z oblasti lidských práv.

<sup>2</sup> Viz čtyři Ženevské úmluvy: I. o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli; II. o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři; III. o zacházení s válečnými zajatci; IV. o ochraně civilních osob za války, přijaté dne 12. srpna 1949. Viz také Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (protokol I) ze dne 8. června 1977 a Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám ze dne 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (protokol II) ze dne 8. června 1977.

<sup>3</sup> Viz zejména Úmluva o právním postavení uprchlíků ze dne 28. července 1951; Protokol týkající se právního postavení uprchlíků ze dne 31. ledna 1967; a Úmluva Organizace africké jednoty (OAU) týkající se specifických aspektů problematiky uprchlíků v Africe ze dne 10. září 1969.

<sup>4</sup> Viz Závěr Výkonného výboru o dětech v ohrožení, č. 107 (LVIII), 2007.

<sup>5</sup> Text k dispozici na: [www.hcch.net/index\\_en.php?act=publications.details&pid=934&dtid=2](http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=934&dtid=2), na internetových stránkách Haagské konference mezinárodního práva soukromého (dále jen „HCCH“).

<sup>6</sup> *Idem*, na: [www.hcch.e-vision.nl/index\\_en.php?act=conventions.text&cid=70](http://www.hcch.e-vision.nl/index_en.php?act=conventions.text&cid=70).

<sup>7</sup> Viz také Doporučení o zákazu a okamžité činnosti k odstranění nejhorších forem práce dětí, R190/1999, přijaté dne 17. června 1999; a Doporučení o minimální věkové hranici pro přijetí do zaměstnání, R146/1973, přijaté dne 26. června 1973, k dispozici na internetových stránkách Mezinárodní organizace práce, na: [www.ilo.org/ilolex/english/recdisp1.htm](http://www.ilo.org/ilolex/english/recdisp1.htm)

<sup>8</sup> Viz Závěr Výkonného výboru o dětech v ohrožení, č. 107 (LVIII), 2007, písm. b (ii-iii).

<sup>9</sup> Meziagenturní principy pro děti bez doprovodu a odloučené děti, leden 2004, str. 33-34.

<sup>10</sup> *Ibid.*, str. 34.

<sup>11</sup> Viz „Politika UNHCR ve vztahu k dětem uprchlíků“, EC/SCP/82, Výkonný výbor UNHCR, 44. zasedání podvýboru pro mezinárodní ochranu, 23. schůze, 6. srpna 1993, odst. 1. Výkonný výbor tuto politiku uvítal ve svém Závěru č. 71 (XLIV), 1993, písm. w.

<sup>12</sup> Viz Závěr Výkonného výboru o dětech v ohrožení, č. 107 (LVIII), 2007, písm. g (i).

<sup>13</sup> *Ibid.*, písm. b (iii).

<sup>14</sup> *Ibid.*, písm. h (xviii).

<sup>15</sup> Závěr Výkonného výboru o ženách a dívkách v ohrožení, č. 105 (LVII), 2006, písm. p (ii); Závěr o dětech v ohrožení, č. 107 (LVIII), 2007, písm. h (xviii).

<sup>16</sup> *Ibid.*

<sup>17</sup> Školicí materiál UNHCR „Interpretace uprchlického kontextu“, RLD 3, Ženeva, červen 1993, lze využít jako nástroj pro školení tlumočnicků. Další pokyny k vedení pohovorů s dětmi jsou k dispozici v „Pohovory s žadateli o právní postavení uprchlíka“, školicí materiál UNHCR, RLD 4, Ženeva, 1995; Procesní standardy UNHCR pro RSD v rámci mandátu UNHCR, bod 4.3.7; Pokyny pro práva dětí, Práce s dětmi; UNHCR, „Příručka pro přesídlování“, listopad 2004, kapitola 6.5.

Viz také dokumenty týkající se postupů určování právního postavení uprchlíka, včetně: Rada pro přistěhovalce a uprchlíky, „Směrnice 3, Dětsí žadatelé o postavení uprchlíka: Procesní a evidenční otázky“, Ottawa, Kanada, 30. září 1996; Finská migrační rada, ředitelství imigrace, „Směrnice pro pohovory s (odloučenými) nezletilými“, Finsko, 2002; a Ministerstvo spravedlnosti USA, Imigrační a naturalizační služba, „Směrnice pro dětské žadatele o azyl“, 1999. Viz také Australská komise pro právní reformu, „Vidět a slyšet: prioritní děti v právních sporech“, zpráva č. 84, září 1997, k dispozici na: [www.austlii.edu.au/au/other/alrc/publications/reports/84/ALRC84.html](http://www.austlii.edu.au/au/other/alrc/publications/reports/84/ALRC84.html) a Save the Children UK, „Komunikace s dětmi, 1. leden 2000.

<sup>18</sup> Viz Refworld na: [www.unhcr.org/cgi-bin/txis/vtx/refworld/rwmain?page=search&docid=46f7c0cd2](http://www.unhcr.org/cgi-bin/txis/vtx/refworld/rwmain?page=search&docid=46f7c0cd2)

---

<sup>19</sup> Viz zejména Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966, čl. 7; Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání z roku 1984 a Úmluva o právech dítěte, čl. 37.